

Stupnjevi višje spoznaje

SD 12 (1905.-1908.)

Rudolf Steiner

SADRŽAJ

Predgovor Marije Steiner (1931.)	3
Iz predgovora petom izdanju knjige 'Kako se stječu spoznaje viših svjetova?' (1914.)	6
Stupnjevi više spoznaje	7
Imaginacija	16
Inspiracija	23
Inspiracija i intuicija	30
Iz pogovora Marije Steiner (1931.)	36

Predgovor Marije Steiner (1931.)

Časopis 'Lucifer', koji izdaje Rudolf Steiner u službi znanosti duha, proširen je 1904. kada je spojen s austrijskim časopisom 'Gnoza'. Pod dvojnim imenom 'Lucifer-Gnoza', objavio je tada one eseje Rudolfa Steinera koji su, sabrani, kasnije postali knjiga koja je, uz 'Teozofiju' i 'Tajnu znanost', jedno od temeljnih djela za uvod u antropozofski usmjerenu znanost duha. Nastavak tih eseja pojavio se pod naslovom 'Stupnjevi više spoznaje'. Namjera je bila da se kasnije pretvori u drugi svezak razmatranja započetih u 'Kako se stječu spoznaje viših svjetova?' No, preobimnost radova i iznimni zahtjevi koje su pred Rudolfa Steinera postavljala njegova predavanja, postupno su onemogućili posvećivanje dovoljno vremena časopisu, iako je imao stalnu nakladu. Zbog nedostatka vremena morao je biti prekinut. Tako je daljnje objavljivanje tih eseja o 'Stupnjevima više spoznaje' prekinuto. Često su od nas tražili da ih ponovno učinimo dostupnima kroz novo izdanje. Ta želja je ovim ispunjena. Budući da se tekst iznenada prekida, ne može se reći da je knjiga potpuna. Stoga je bilo opravdano postaviti pitanje, ne bi li bilo bolje ne objaviti je. Ovdje dana izlaganja nisu privedena kraju ali su mnogo puta objavljena u drugom obliku i pod drugim naslovima. Ali za duhovnog tragatelja ostaje činjenica da je zahvaćanje duhovne stvarnosti jedino moguće i nije iluzija, ako se neprestano vraća duhovnom sadržaju koji je jednom prorađen i nikad dovoljno obrađen, ako se stalno iznova doživljava put, onaj koji je pokazivao do duhovne oblasti. Meditativni duševni život mora se održavati toliko fleksibilnim da mu izgledi koje jednom dobije, čine put još prijemčivijim za daleki pogled s drugih gledišta.

Ovdje objavljeni eseji imaju i povijesnu vrijednost. Oni pokazuju početnu točku koju su morale imati ezoterne upute Rudolfa Steinera; pokazuju nam kako je postao pionir i u ovom polju, u kojem je čovjeku prvi put omogućio slobodu. Da bi se to postiglo, morali su biti postavljeni temelji s globalnim pogledom i najvećim osjećajem odgovornosti, stvoren stav koji omogućuje čovjeku na pronade u sebi čvrst moralni oslonac, a ne da podlegne iskušenjima da zaluta. Da bi se takvo djelo ostvarilo na odlučnoj povijesnoj prekretnici, usred neprijateljskih protusila, vlastitim snagama, bio je potreban golemi etos koji je pulsirao kroz cjelokupno životno djelo Rudolfa Steinera i ništa drugo mu nije bilo na umu osim dobrobiti čovječanstva, spasenja Zapada prije nadolazeće propasti. Da bi se to postiglo trebalo je izgraditi temelje na način koji je odgovarao zahtjevima vremena. Za to je bila potrebna sinteza svih znanja.

Posegne li se za ovim esejima, koji su nastali na početku tog zadivljujućeg životnog djela koje je završilo 30. ožujka 1925. i koje je, ubrzo nakon prijelaza stoljeća, dobilo sudbinski poticaj kroz povezanost s teozofskim grupama koje su se hranile iz istočnjačkih izvora, stoga se treba zapitati:

Rudolf Steiner - Stupnjevi više spoznaje (SD12)

kako razumjeti da se Rudolf Steiner, koji nas je također doveo do slobode u oblasti ezoterije, i ovdje oslanjao na sebe i samo dopustio da nam vlastito više 'Ja' obeća ono što je inače učenik morao obećati učitelju, da Rudolf Steiner ovdje još u ovim esejima govori o nužnosti striktne privrženosti vođi, čineći učenika ovisnim o učitelju, da tako kažem?

Istina, Rudolf Steiner opisuje samo odnos povjerenja. Od početka je izbjegavao i odbijao autoritativnost. U drevnim vremenima svećenici su inicirajući preuzimali punu odgovornost za one koji su bili inicirani u misterije duhovne egzistencije, i u njima su djelovali svojom voljom. Tako je bio zaštićen i vođen u isto vrijeme, i mogao je izbjeći opasnosti koje bi ga inače nadvladale. Njegovo 'Ja' još je lebdjelo nad njegovom fizičkom ljuskom, njegovo samopouzdanje nije se probudilo. Dovodeći to sve više do buđenja, bio je put progresivnog učenja misterija. I u kršćanskoj inicijaciji vidimo već smanjenu ovisnost o osobnom učitelju pozivanjem na svjetskog učitelja, čak i ako ona još uvijek postoji. Ona u rozenkrojcerskom školovanju sve više gubi svoj osobni karakter i pretvara se u odnos povjerenja. Učitelj stoji uz učenika, pokazuje mu put koji traži a ne može ga sam naći, daje mu moralnu potporu, ukazuje na opasnosti koje prijete iz njegovog karaktera – iz taštine, iz privida varljivih slika koje on mora naučiti razlikovati od prave duhovne stvarnosti. Tako je učitelj pomoćnik koji bi se odmah povukao čim bi se povjerenje izgubilo. Na prekretnici sudbine u kojoj se nalazimo, učitelj je radeći za sadašnje vrijeme morao ukazati na prošlost, sadašnjost i budućnost ljudskog duhovnog stremljenja, i počevši od obuke pojedinca, proširiti svoj rad na takav način da može stajati kao čin humanosti: novi element života za potomstvo. Na taj je način Rudolf Steiner stvorio inicijacijsku znanost u kojoj sada svaka ozbiljna, osoba koja moralno stremi, može pronaći tlo koje je podupire, može shvatiti elemente koji izoštravaju njegovu sposobnost razlučivanja dok mu se otvaraju novi svjetovi. Ne treba biti nesiguran, ima dovoljno toga za pipati dok ne pronađe vodiča u zemlji duha. Tako nešto nije postojalo prije nego što je Rudolf Steiner započeo svoj duhovni rad. Njegovo djelo je – 'znanost' inicijacije. Ona otkriva ono što je ležalo skriveno u misterijima drevnih hramova: uz znanje o postanku svjetova, znanje o dolazećem silasku Krista; i ono što je zapečaćeno u Crkvi: iskupiteljski čin ljudskog oslobođenja kroz Krista, 'Ja' prodiranje pojedinca koje se odvija kroz 'Ja' tijekom vremena. Umjesto osobnog vodstva, sada je zadatak upotrijebiti snage duha vremena, kako bi se omogućilo ljudima da pronađu put do ljudskog 'Ja', do Krista. Svijest ljudskog bića spremna je za prihvaćanje više moći 'Ja', samosvijest je podignuta do duhovnog jastva.

To je posao budućnosti. Ali samo stojeći na tlu prošlosti može se oploditi sadašnjost dok se priprema za budućnost. Inače stvarate prazninu. I tu je metamorfoza. Budućnost se oblikuje preoblikovanjem sadašnjosti koja se temelji na prošlosti. Nove stvari se dodaju, kako novo proljeće slijedi iza

zime. Sunčeva energija izbija kroz Zemlju; ono što umire, ono što se preobražava u suštini, razgara novi život dok milost uranja odozgo.

I u oblasti ezoterije kontinuirani povijesni događaji odvijaju se kroz zakon rasta, plime i oseke, pada i cvjetanja života sve do naizgled iznenadnog trenutka kada milost provali blistavo, poput čuda rascvjetanog cvijeta u zelenom biljnom svijetu. Ali bez te preobrazbe, koja mudro prelazi iz oblika u oblik, i sve većeg izražaja na svim područjima, nove vrijednosti, darovi duha, vatreni jezici riječi, ne bi sišli na nas. Bez znanja o takvim događajima, primatelji ne bi bili u položaju procijeniti što će se dogoditi. Nova velika moć ne bi mogla imati učinka, budućnost se ne bi mogla spasiti.

Duše koje su se približavale Rudolfu Steineru, boreći se s duhovnim znanjem, bile su ljudski materijal po volji sudbine, koji je donijelo vrijeme, s kojim je Rudolf Steiner morao raditi, iz čijih je potreba i preduvjeta morao oblikovati ono što bi moglo postati znanost inicijacije na temelju epistemološki utemeljene strukture. Radilo se o tome da se ljudi istrgnu iz inercije vremena s obzirom na duh, bi mogli postati most za zahtjeve budućnosti.

Najteže je bilo probuditi osjećaj unutarnje slobode i moći se osloniti na sebe i preuzeti odgovornost za sebe. U najmukotrpnijem promišljanju tog cilja, Rudolf Steiner želio je biti ništa drugo nego instruktor i – gdje se od njega to tražilo – savjetnik, buditelj duhovnih poriva. Mogao je predstaviti duhovne činjenice jer je njegovo mišljenje i promatranje bilo prožeto životom i razvijalo se korak po korak, snagom prirodnog organizma. Njegovo duhovno djelo stoji pred nama: obnovljeno jedinstvo znanosti, umjetnosti i religije.

Iz predgovora petom izdanju knjige 'Kako se stječu spoznaje viših svjetova?' (1914.)

Kada sam pisao eseje koji čine knjigu, o nekim se stvarima moralo govoriti drugačije nego sada, jer sam se u to vrijeme morao drugačije odnositi prema sadržaju onoga što sam objavio u zadnjih deset godina o činjenicama duhovnih svjetova, nego sada. U mojoj *Tajnoj znanosti*, u *Vodstvu svijeta i čovječanstva*, u *Putu ka samospoznaji* i posebno u *Pragu duhovnog svijeta*, te u drugim mojim spisima, opisani su duhovni procesi, a na njihovo postojanje ova su knjige morale ukazati prije više od deset godina, ali drugačijim riječima nego što se sada čine točnim. Tada sam morao reći da se mnogo toga, što još nije opisano u knjizi, može naučiti putem 'usmene komunikacije'. Velik dio onoga što se podrazumijevalo pod takvim referencama sada je objavljeno. No, upravo te naznake možda nisu u potpunosti isključile pogrešna mišljenja među čitateljima. U osobnom odnosu prema ovom ili onom učitelju može se vidjeti nešto mnogo bitnije nego što bi se trebalo vidjeti u osobi koja teži duhovnom usavršavanju. Nadam se da sam u ovom novom izdanju uspio naglasiti, kroz način na koji su neki od detalja jasnije predstavljeni, kako za one koji traže duhovni trening u smislu sadašnjih duhovnih uvjeta, postoji mnogo više toga i važnije u potpunom izravnom odnosu prema objektivnom duhovnom svijetu nego prema osobnosti učitelja. I u duhovnom obrazovanju ova će osoba sve više zauzimati poziciju upravo takvog pomagača, koju učitelj, prema novijim stajalištima, ima u nekoj drugoj grani znanja. Mislim da sam dovoljno istaknuo da učiteljev autoritet i vjera u njega ne bi trebali igrati nikakvu drugu ulogu u duhovnom obučavanju, nego kao u bilo kojem drugom području znanja i života. Čini mi se da mnogo ovisi o odnosu duhovnog istraživača prema ljudima koji razvijaju interes za rezultate njegova istraživanja. Stoga mislim da sam poboljšao knjigu u kojoj sam nakon deset godina mogao pronaći potrebu za poboljšanjem.

Nakon prvog dijela slijedi drugi dio. To bi trebalo donijeti dodatna objašnjenja o stanju duše, koje čovjeka vodi do iskustva viših svjetova.

Berlin, 7. rujna 1914.

Stupnjevi više spoznaje

U mojoj knjizi 'Kako se stječu spoznaje o višim svjetovima?', trasiran je put do višeg znanja sve do susreta s dva 'Čuvara praga'. Također treba opisati odnose u kojima se duša nalazi s obzirom na različite svjetove dok napreduje kroz uzastopne stupnjeve spoznaje. To daje ono što bi se moglo nazvati 'epistemologija tajne znanosti'.

Prije nego što čovjek stupi na put višeg znanja, on poznaje samo prvi od četiri stupnja znanja. To je ono što mu je svojstveno u običnom životu u svijetu osjetila. Čak i ono što se naziva 'znanost' bavi se samo ovim prvim stupnjem znanja. Jer ova znanost samo finije razrađuje običnu spoznaju, čini je discipliniranijom. Ona osjetila naoružava instrumentima – mikroskopom, teleskopom, itd. – kako bi jasnije vidjela ono što osjetila koja nisu tako naoružana ne vide. Ali razina znanja ostaje ista bez obzira gledate li stvari normalne veličine običnim okom ili pratite vrlo male objekte i procese pomoću povećala. Čak i u primjeni mišljenja na stvari i činjenice, ova znanost staje na onome što se već radi u svakodnevnom životu. Čovjek slaže predmete, opisuje ih i uspoređuje, nastoji dobiti sliku njihovih promjena itd. Uglavnom, najstroži prirodoslovac u tom pogledu ne čini ništa drugo nego umješno razvija postupak promatranja svakodnevnog života. Njegovo znanje postaje opsežnije, složenije, logičnije; ali on ne napreduje do neke druge vrste spoznaje.

U tajnoj znanosti ovaj prvi stupanj naziva se 'materijalni način spoznaje'. Zatim postoje tri viša. Zatim će im se pridružiti i drugi. Njih ovdje najprije treba opisati, prije nego što se nastavi opis 'puta spoznaje'. Ako se prihvati uobičajena – i osjetilno-znanstvena – spoznaja kao prvi stupanj, tada treba razlikovati sljedeća četiri stupnja:

1. materijalna spoznaja,
2. imaginativna spoznaja,
3. inspiracijska spoznaja, koja se također može nazvati i 'voljnom',
4. intuitivna spoznaja.

O ovim fazama će biti riječi kasnije. Prvo treba biti načisto s čime se ima posla u tim različitim vrstama spoznaje. – U običnoj osjetilnoj spoznaji dolaze u obzir četiri elementa: (1) predmet, koji ostavlja dojam na osjetila; (2) slika koju čovjek stvara o ovom objektu; (3) koncept preko kojeg čovjek dolazi do duhovnog shvaćanja stvari ili procesa; (4) 'Ja' koje oblikuje sliku i pojam na temelju dojma koji ostavlja objekt. Prije nego što čovjek stvori sliku – napravi

'predodžbu', postoji objekt koji ga na to navodi. On to ne oblikuje sam, on to opaža. I upravo na temelju tog objekta nastaje slika. Sve dok gledate u objekt, bavite se njime. U trenutku kada se udaljite od objekta, imate samo sliku. Čovjek napušta objekt, slika ostaje 'zaglavljena' u sjećanju. Ali ne može se stati samo na stvaranju 'slike'. Mora se doći do 'koncepta'. Razlikovati 'sliku' i 'koncept' apsolutno je neophodno, ako ovdje želite biti jasni. Zamislite da vidite predmet koji je kružnog oblika. Zatim se okrenite i zadržite sliku kruga u umu. Još nemamo 'koncept' kruga. To nastaje kada si kažemo: 'Krug je figura u kojoj su sve točke jednako udaljene od središta'. Tek kada je netko stvorio 'koncept' neke stvari, došao je do njezinog razumijevanja. Postoji mnogo krugova: mali, veliki, crveni, plavi itd.; ali postoji samo jedan koncept 'krug'. – Sve će to biti detaljnije obrađeno u nastavku; sada ćemo samo skicirati ono što je potrebno za karakterizaciju prva četiri stupnja znanja. – Četvrti element koji treba uzeti u obzir kod materijalne spoznaje je 'Ja'. U njemu se ostvaruje jedinstvo slike i koncepta. Ovo 'Ja' čuva slike u svom sjećanju. Da nije tako, ne bi bilo neprekinutog unutarnjeg života. Slike stvari ostaju samo dok te stvari utječu na dušu. Unutarnji život, međutim, ovisi o tome da je jedna percepcija povezana s drugom. 'Ja' se orijentira u svijetu 'danas', jer mu se u slučaju određenih predmeta, pojavljuju slike istih predmeta od 'jučer'. Očito da bi duševni život bio nemoguć kada biste imali sliku stvari samo dokle ona stoji pred vama. – Također s obzirom na koncepte, 'Ja' tvori jedinstvo. Kombinira svoje koncepte i na taj način stvara pregled, odnosno poimanje svijeta. Ova kombinacija konceptata odvija se u 'prosudivanju'. Biće koje bi imalo samo labave pojmove, ne bi pronašlo svoj put u svijetu. Sva ljudska djelatnost počiva na njegovoj sposobnosti kombiniranja pojmova, odnosno na njegovom 'prosudivanju'.

'Materijalna spoznaja' temelji se na činjenici da čovjek svojim osjetilima prima dojam o stvarima i procesima u vanjskom svijetu. Ima sposobnost osjećanja ili osjetljivost. Dojam primljen 'izvana' naziva se i osjet. Dakle, kod 'materijalne spoznaje' dolaze u obzir četiri elementa: osjet, slika, koncept, 'Ja'. – Na sljedećoj, višoj razini spoznaje, utisak na vanjska osjetila, 'osjet', nestaje. Vanjski osjetilni objekt više nije prisutan. Dakle, od elemenata na koje je čovjek navikao kod obične spoznaje, ostaju samo tri: slika, koncept i 'Ja'.

Uobičajena spoznaja ne stvara nikakvu sliku i nikakav koncept kod zdrave osobe, ako nije prisutan vanjski predmet suočen s osjetilima. 'Ja' tada ostaje neaktivno. Svatko tko oblikuje slike koje bi trebale odgovarati osjetilnim objektima kojih u stvarnosti nema, živi u fantaziji. – Sada, međutim, okultni učenik stječe sposobnost oblikovanja slika čak i tamo gdje nema osjetilnih objekata. Tada, u njegovom slučaju, nešto drugo mora zauzeti mjesto 'vanjskog objekta'. On mora biti u stanju imati slike čak i ako nijedan predmet ne dotakne njegova osjetila. Nešto drugo mora zauzeti mjesto

'osjeta'. To je imaginacija. Kod okultnog učenika na ovom stupnju, slike se pojavljuju baš kao da ima dojam nekog osjetilnog objekta; one su žive i istinite kao i osjetilne slike, samo što ne dolaze iz 'materijalnog' nego iz 'duševnog' i 'duhovnog'. Osjetila ostaju potpuno neaktivna. – Očito je da se ova sposobnost najprije mora steći, formiranja smislenih slika bez osjetilnih dojmova. To se događa kroz meditaciju, kroz vježbe, koje su opisane u knjizi *'Kako se stječe znanje o višim svjetovima?'*. Čovjek zatvoren u svijet osjetila živi samo među slikama, koje su tek kroz osjetila ušle u njega. Imaginativan čovjek ima takav svijet slika, koje mu dotječu iz višeg izvora. Potreban je vrlo pažljiv trening da bi se razlikovala iluzija od stvarnosti unutar ovog višeg svijeta slika. Kad im se takve slike prvi put pojave pred dušom, prelako je sebi reći: 'Ah, to su samo maštarije, puki odljevi mog maštovitog života'. To je i previše razumljivo. Jer isprva je čovjek navikao nazivati 'stvarnim' samo ono što mu, bez da on išta čini, daje čvrsta osnova njegovog osjetilnog opažanja. I prvo se mora naviknuti uzimati stvari kao 'stvarne' kojima je uzrok na sasvim drugoj strani. I tu ne smije postati previše oprezan, ako ne želi postati sanjar. Odluka o tome što je 'stvarno' u višoj oblasti, a što je samo 'iluzija', može doći samo iz iskustva. I to iskustvo treba steći mirnim, strpljivim unutarnjim životom. Prije svega, čovjek mora biti prilično spreman na to da će 'iluzija' na njemu pokušati sve prljave trikove. Posvuda vrebaju mogućnost da se pojave slike koje se temelje samo na obmanama vanjskih osjetila ili nenormalnog života. Najprije sve takve mogućnosti treba otkloniti. Prvo treba potpuno zaustaviti izvore fantazije, tek onda se može doći do imaginacije. Kad već stignete dotle, sigurno ćete shvatiti da svijet u koji na ovaj način ulazite nije samo stvaran kao i svijet osjetila, već da je i mnogo stvarniji.

Na trećem stupnju spoznaje slike se više ne pojavljuju. Čovjek ima veze samo s 'konceptom' i 'Ja'. Ako na drugom stupnju još uvijek ima svijet slika oko sebe, koji podsjeća na trenutke kada živo sjećanje pred dušu priziva dojmове vanjskog svijeta, a da sama nema takve dojmове: na trećem stupnju takve slike više nisu prisutne. Čovjek je u potpunosti u čisto duhovnom svijetu. Oni koji su navikli samo se držati osjetila, doći će u iskušenje da povjeruju da je ovaj svijet blijed, sjenovit. Ali uopće nije. Ni svijet slika na drugom stupnju nema ništa blijedo ili sjenovito. To je doduše način na koji većina slika ostaje u sjećanju kada vanjski objekti nestanu. Ali slike imaginacije odlikuju se živošću i bogatstvom sadržaja s kojim se ne mogu usporediti, ne samo sjenovite slike sjećanja osjetilnog svijeta, nego ni cijeli šareni, raznoliki svijet osjetila. To je samo sjena u usporedbi s oblašću imaginacije. – A sada o svijetu trećeg stupnja spoznaje! Ništa u svijetu osjetila ne daje predodžbu o njegovom bogatstvu i obilju. Ono što je za prvi stupanj osjet, a za drugi imaginacija, ovdje postaje 'inspiracija'. Inspiracija daje dojmове, a 'Ja' oblikuje koncepte. Ako se zaista nešto osjetilno želi usporediti s ovim svijetom, za takvu usporedbu može poslužiti samo tonski

svijet sluha. Ali ne radi se o tonovima kao u osjetilnoj glazbi, nego o čisto 'duhovnim tonovima'. Počinje se 'čuti' što se događa unutar stvari. Kamen, biljka, i tako dalje, postaju 'duhovne riječi'. Svijet stvarno počinje izražavati svoju bit duši. Zvuči groteskno, ali je doslovno istinito: na ovom stupnju spoznaje 'duhovno se čuje kako trava raste'. Čovjek čuje oblik kristala kao zvuk; cvijet koji se otvara 'govori' čovjeku. Čovjek s inspiracijom može otkriti unutarnju prirodu stvari; pred njegovom dušom sve uskrsava, kao iz mrtvih, na novi način. Govori jezikom koji dolazi iz nekog drugog svijeta i koji svakodnevni svijet čini razumljivim.

Konačno, na četvrtom stupnju spoznaje, prestaje i inspiracija. Od elemenata, na koje se naviklo gledati u svakodnevnoj spoznaji, u obzir dolazi samo 'Ja'. Okultni učenik iz vrlo specifičnog unutarnjeg iskustva, primjećuje da se popeo na ovaj stupanj. To iskustvo se izražava u tome da ima osjećaj da nije više izvan stvari i događaja koje prepoznaje, već unutar njih. Slike nisu objekt; one to samo izražavaju. Također ono što daje inspiraciju nije objekt. To samo o njemu govori. Već je ono što sada živi u duši zapravo sam objekt. 'Ja' se izlilo preko svih bića; stopilo se s njima. Življenje unutar stvari u duši sada je intuicija. Kada se govori za intuiciju, treba doslovno shvatiti: kroz nju se ulazi u sve stvari. – U običnom životu čovjek ima samo jednu intuiciju, samog 'Ja'. Jer 'Ja' se nikako ne može percipirati izvana, može se samo doživjeti iznutra. To može razjasniti jednostavno razmatranje. To je razmatranje koje, svakako, psiholozi ne iznose sa traženom oštrinom. Koliko god bilo neprimjetno: za one koji ga u potpunosti razumiju, od najveće je važnosti. To je sljedeće: bilo koju stvar u svijetu svi ljudi mogu nazvati istim imenom. Svatko stol može nazvati 'stol', svako tulipan može nazvati 'tulipan', a svakog gospodina Müller može osloviti gospodin 'Müller'. Ali postoji jedna riječ koju svatko može izgovoriti samo u odnosu na samog sebe. To je riječ 'Ja'. Nitko drugi za mene ne može reći 'Ja', za sve druge ja sam 'ti'. Samo sebi se može reći 'Ja'. To je zbog činjenice da se ne živi izvan, već unutar 'Ja'. I tako se živi i kroz intuitivno znanje u svim stvarima. Percepcija vlastitog 'Ja' je model za sve intuitivne spoznaje. No, da bi se tako ušlo u stvari, prvo se mora izaći iz sebe. Čovjek mora biti 'van sebe' kako bi se stopio sa 'sebstvom', s 'Ja', drugog entiteta.

Meditacija i koncentracija su sigurni načini uspona do ovog stupnja, kao i do ranijih. Međutim, to se mora prakticirati mirno, strpljivo. Vara se onaj koji vjeruje da se u više svjetove može uzdići nasilno, na silu. Netko tko bi imao takvo uvjerenje očekivao bi da će stvarnost viših oblasti susresti na isti način kao i osjetilnu. Bogati i živopisni su svjetovi do kojih se čovjek može uzdići, a ipak su delikatni i suptilni, dok je svijet osjetila grub i sirov. Najvažnija stvar koju treba naučiti je naviknuti se nazivati 'stvarnim' nešto posve drugačije od onoga što je tako označeno u svijetu osjetila. To nije baš lako. Iz tog razloga onaj koji bi htio kročiti tim tajnim putem, već na prvom koraku ustukne. Očekivao je da će naći stvari koje su poput stolova i stolica,

a nalazi 'duhove'. Ali budući da 'duhovi' nemaju gustoću poput stolica i stolova, čine mu se kao 'obmane'. Jedino što tu nije u redu je to što je to nepoznato. Prvo se mora steći osjećaj za duhovni svijet, tada će ne samo vidjeti ono duhovno, nego će to i cijeliti. I velik dio ezoternog treninga odnosi se na ovo ispravno prepoznavanje i uvažavanje duhovnog.

Ako se želi steći bilo kakav uvid u imaginativnu spoznaju, prvo se mora uzeti u obzir stanje sna. Sve dok čovjek nije dostigao višu razinu spoznaje od materijalne spoznaje, duša živi tijekom sna, ali ne može percipirati ništa u svijetu u kojem živi spavajući. Ona je u ovom svijetu ono što je slijepac u materijalnom svijetu. Takav živi u svijetu svjetla i boja; ali on ih ne vidi. – Tijekom sna duša se povukla iz vanjskih osjetilnih organa, oka, uha, normalne moždane aktivnosti, i tako dalje. Ne prima dojmove putem osjetila. Što ona radi dok spava? Mora se shvatiti da je u budnom životu duša neprestano aktivna. Ona prima vanjske osjetilne dojmove i obrađuje ih: to je njena djelatnost. To prestaje raditi dok spava. Ali nikako nije besposlena. Ona dok spava radi na vlastitom tijelu. Ona se istroši tijekom dnevne aktivnosti. To je izraženo umorom. Tijekom sna duša je zaokupljena vlastitim tijelom kako bi ga učinila osposobljenim da budni rad tijekom dana. Iz ovoga se vidi koliko je pravilan san bitan za zdravlje tijela. Osoba koja ne spava kako treba, ne dopušta svojoj duši da izvrši potreban rad na poboljšanju tijela. – A posljedica toga mora biti da tijelo postaje oronulo. – Sile kojima duša djeluje na tijelo tijekom sna, iste su one s kojima djeluje u budnom stanju. Ali u ovom potonjem slučaju, služe za primanje dojmova vanjskih osjetila i njihovu obradu.

Sada kada se čovjeku približi imaginativna spoznaja, dio sila usmjerenih na tijelo u snu mora se upotrijebiti na drugi način. Kroz te sile sada se formiraju duhovni osjetilni organi, koji omogućuju duši, ne samo da živi u višem svijetu, već i da ga opaža. Tako duša dok spava radi na sebi, a ne više samo na svom tijelu. Ovaj rad proizlazi iz meditacije i koncentracije, kao i kroz druge vježbe. U mojem spisima o višem znanju, često se govorilo da se specifične upute za takve vježbe daju samo od osobe do osobe. Nitko ne bi trebao sam poduzimati ove vježbe. Jer samo onaj tko ima iskustva na ovom području može procijeniti kakav će učinak imati kod ove ili one osobe, koja se poduhvati toga da povuče svoj isključivi duševni rad na tijelu i primjeni ga na viši način.

Meditacija, koncentracija i druge vježbe, uzrokuju da se duša na neko vrijeme povuče iz veze s osjetilnim organima. Tada je uronjena u sebe. Aktivnost je uronjena unutra. Na početku ovog poniranja ta se unutarnja aktivnost ne razlikuje bitno od svakodnevnog života. Ona tijekom unutarnjeg rada mora koristiti iste koncepte, osjećaje i osjete koje ima u običnom životu. Ali što se više navikava da bude 'slijepa i gluha' za osjetilno okruženje, što više živi u sebi, to postaje sposobnija za unutarnja ostvarenja. A ono što je

postigla poniranjem u unutarnji život, najprije daje plodove u stanju sna. Ako se noću duša oslobodi tijela, ono što je tijekom dana potaknuto vježbama nastavlja na nju djelovati. U njoj se stvaraju organi preko kojih dolazi u dodir s višom okolinom, na isti način kao što je prije preko vanjskih osjetila s fizičkom okolinom. Iz tame noćnog okruženja izranjaju svjetlosne pojave višeg svijeta. U početku, ovaj odnos je nježan i intiman. A čovjek svakako mora računati s činjenicom da će duže vremena, nakon što se probudi, svjetlo dana odmah navući gustu zavjesu preko doživljava noći. Sjećanje da je tijekom noći bilo opažanja, dolazi vrlo sporo i postupno. Učeniku nije lako naučiti obraćati pažnju na delikatne tvorevine svoje duše koje se, tijekom njegova razvoja, miješaju s grubim iskustvima svakodnevnog života osjetila. Isprva mu se takve formacije duše čine kao ono što se obično naziva usputnim utiscima duše. Sve ovisi o njemu da nauči razlikovati ono što duguje običnom svijetu i ono što se kroz njegovo vlastito biće predstavlja kao manifestacija viših svjetova. U mirnom, introspektivnom životu mora steći to razlikovanje. Potrebno je da se najprije stekne osjećaj vrijednosti i značaja intimnih duševnih tvorevina koje su upliću u svakodnevni život poput 'nasumičnih ideja', a koje su ipak sjećanja na noćno općenje u višem svijetu. Čim te stvari uzmete na bilo koji grub način i izmjerite ih standardom osjetilnog života, one se rasprše.

Iz navedenog je vidljivo da kroz rad u višem svijetu duša mora povući nešto od svoje inače brižne djelatnosti iz tijela. U određenom pogledu ona ga prepušta samom sebi. Treba mu zamjena za ono što je prije davala. Ako ne dobije takvu naknadu, izlaže se opasnosti da podlegne pogubnim silama. Mora biti jasno da je čovjek stalno izložen utjecajima okoline. Zapravo živi samo kroz utjecaje ove okoline. Prije svega, unutar okoline, u obzir dolaze oblasti vidljive prirode. Čovjek pripada ovoj vidljivoj prirodi. Kad ne bi bilo mineralnog, biljnog, životinjskog carstva i drugih ljudi oko njega: ne bi mogao živjeti. Zamislite ljudsko biće podignuto od Zemlje van u kozmos; kao fizičko ljudsko biće morao bi odmah nestati, baš kao što ruka uvene kad se odvoji od tijela. Koliko god bi bila velika iluzija za koju bi bila kriva ruka kada bi vjerovala da može živjeti bez tijela, toliko bi bila velika zabluda u koju bi čovjek upao, kada bi tvrdio da može živjeti bez mineralne, biljne, životinjske oblasti i bez drugih ljudi kao fizičkih bića. – Sada, osim spomenutih carstava, postoje još tri koja obično izmiču ljudskoj pažnji. To su tri elementarna carstva. Ona stoje u određenom odnosu ispod oblasti mineralnog. Postoje bića koja ne dosežu točku mineralne kondenzacije, ali nisu ništa manje tu i djeluju na ljude. (Detaljnije je o ovim elementarnim carstvima rečeno u spisima '*Iz Akaša zapisa*' i napomenama o njima u mojoj '*Teozofiji*'.) Čovjek je tako izložen utjecajima iz carstava prirode, koja se u određenom smislu moraju nazvati nevidljivima. Kada duša radi na tijelu, bitan dio njene aktivnosti sastoji se u reguliranju utjecaja elementarnih carstava, na takav način da budu korisni za čovjeka. – U trenutku kada

duša povuče svoju aktivnost iz tijela, mogu ga zaposjesti destruktivne sile iz elementarnih carstava. U tome leži opasnost višeg razvoja. Stoga se mora paziti da jednom kada se duša povuče iz tijela, ono samo po sebi bude dostupno samo dobrim utjecajima iz elementarnog svijeta. – Ako se to zanemari, običan čovjek propada, u određenom pogledu, fizički i moralno, unatoč tome što dobiva pristup višim svjetovima. Dok duša živi u višim sferama, štetne sile gnijezde se u gustom fizičkom tijelu i u eterskom tijelu. Zbog toga određene loše osobine, koje su prije višeg razvoja bile sputane uravnotežujućim djelovanjem duše, mogu doći do izražaja kod nedostatka opreza. Kod ljudi koji su prije bili dobre, moralne naravi, mogu u takvim okolnostima, kada se približavaju višim svjetovima, mogu doći do izražaja svakakve niske sklonosti, povećana sebičnost, neistinoljublje, osvetoljubivost, ljutnja, i tako dalje. – Ova činjenica nikoga ne treba odvratiti od uzdizanja u više svjetove; ali treba paziti da se takve stvari ne dogode. Čovjekova niža priroda mora biti čvrsta i nedostupna za opasne elementarne utjecaje. To se događa kroz svjestan razvoj određenih vrlina. Ove su vrline dane u teozofskim priručnicima koji se bave duhovnim razvojem. Ovdje su, međutim, razlozi zašto se o njima mora voditi računa. Oni su sljedeći.

Prvo, čovjek mora biti svjestan svega, neprestano odvajajući ono trajno, neprolazno, od propadljivog i usmjeravati svoju pozornost na prvo. U svakoj stvari i biću čovjek može naslutiti ili prepoznati nešto što ostaje kad nestane efemerne pojavnosti. Kad vidim biljku, prvo mogu vidjeti kako se ona predstavlja osjetilima. To se nikako ne smije zanemariti. I nitko neće otkriti ono vječno u stvarima tko prije toga nije temeljito upoznao ono prolazno. Oni koji su uvijek zabrinuti da će osoba koja gleda u duhovno-besmrtno propustiti 'svježinu i prirodnost života': oni jednostavno ne znaju o čemu se zapravo radi. Ali kada se ovako gleda biljka, može se shvatiti da u njoj postoji trajni životni impuls, koji će se javiti u drugoj biljci, davno nakon što ova odumre. Takav način odnosa prema stvarima mora biti uklopljen u cjelokupni okvir uma. – Tada čovjek mora usmjeriti svoje srce na ono što je vrijedno i istinsko, i naučiti to cijeniti više od onoga što je prolazno i beznačajno. U svojim osjećajima i postupcima treba imati na umu vrijednost koju nešto ima u kontekstu cjeline. – Treće, u sebi treba razviti šest kvaliteta: kontrolu svijeta misli, kontrolu postupaka, izdržljivost, nepristranost, povjerenje u okolinu i unutarnju ravnotežu. Kontrola nad svijetom misli može se postići nastojanjem da se suprotstavi promjenjivosti misli i osjećaja, koji se kod običnih ljudi neprestano podižu i spuštaju. U svakodnevnom životu čovjek nije vođa svojih misli; već je on vođen njima. Naravno da ne može biti drukčije. Jer život pokreće čovjeka. I čovjek kao djelatan, mora se prepustiti toj vrevi života. U običnom životu ne može biti drugačije. Ali ako se netko želi uzdići u viši svijet, mora odvojiti barem kratka razdoblja u kojima postaje gospodar svijeta svojih misli i osjećaja. Iz potpune unutarnje slobode čovjek stavlja misao u središte svoje duše, dok se

inače ideje nameću izvana. Tada pokušavate isključiti sve misli i osjećaje koji se javljaju, i s prvom mišlju povezati samo ono što želite da joj pripada. Takva vježba blagotvorno djeluje na dušu, a time i na tijelo. Tijelo dovodi u tako skladno stanje da ono izmiče štetnim utjecajima, čak i ako duša ne djeluje izravno na njega. – Kontrola postupaka sastoji se u sličnom reguliranju istih kroz unutarnju slobodu. Dobar početak je pripremiti se redovito činiti nešto što vam običan život ne bi donio. Jer u običnom životu, čovjek je obično natjeran na svoje djelovanje izvana. Ali najmanje djelo, koje se poduzima iz vlastite inicijative, djeluje u naznačenom smjeru više nego bilo što na što ga vanjski život potiče. – Izdržljivost je držanje podalje od tog raspoloženja koje se može opisati kao izmjena između 'radovanja do neba i tugovanja do smrti'. Čovjeka se tjera naprijed-natrag između svih mogućih raspoloženja. Zadovoljstvo ga čini sretnim, bol ga deprimira. To ima svoje opravdanje. Ali tko god traži put višeg znanja mora biti u stanju ublažiti svoje zadovoljstvo i svoju bol. Mora moći podnositi. Mora biti sposoban umjereno se predati ugodnim dojmovima, a također i bolnim iskustvima: uvijek kroz oboje proći s dostojanstvom. Ništa vas ne može svladati, natjerati da izgubite pribranost. To nije opravdanje za neosjetljivost, već čovjeka vodi do postojanog središta unutar valova života koji se podižu i sputaju oko njega. On uvijek ima kontrolu.

Posebno važna kvaliteta je 'osjećaj za afirmativno'. Mogu ga razviti oni koji svoju pozornost u svemu usmjeravaju na dobre, lijepe i korisne osobine, a ne primarno na prijekorno, ružno i proturječno. Postoji lijepa legenda o Kristu u perzijskoj poeziji koja ilustrira što se misli pod ovom kvalitetom: mrtav pas leži na putu. Među onima koji prolaze kraj njega je i Krist. Svi ostali okreću se od ružnog prizora koji predstavlja mrtva životinja; samo Krist s divljenjem govori o prekrasnim zubima životinje. Tako se mogu osjećati stvari; u svemu, najnepovoljnijem, može postojati nešto vrijedno priznanja za one koji ozbiljno traže. A plodonosno kod stvari nije ono što im nedostaje, nego ono što imaju. – Također je važno razvijati osobinu 'nepristranosti'. Svako je ljudsko biće doživjelo svoja iskustva i na taj način stvorilo određeni broj mišljenja, koja onda postaju smjernica u životu. Koliko je god s jedne strane prirodno usredotočiti se na svoja iskustva, toliko je važno, za one koji žele ići kroz duhovni razvoj prema višem znanju, da uvijek drže otvorene oči za sve što im je novo i nepoznato, s čime se suočavaju. Biti će se što je više moguće oprezan s prosudbom: 'to je nemoguće', 'to ne može biti'. Što god mu govorilo mišljenje temeljeno na prethodnom iskustvu, spreman je u svakom trenutku dopustiti da mu nešto novo što mu se nađe na putu, promijeni mišljenje. Svo samoljublje prema mišljenju mora nestati. – Kad duša stekne pet dosad spomenutih kvaliteta, tada će se sama od sebe pojaviti šesta: unutarnja ravnoteža, sklad duhovnih snaga. Čovjek u sebi mora pronaći nešto poput duhovnog težišta koje mu daje stabilnost i sigurnost pred svime što bi ga u životu vuklo amo-tamo. Ne treba izbjegavati živjeti s bilo čime,

dopuštajući svemu da utječe na vas. Ispravno je ne bježati od života, već naprotiv: potpuno se prepustiti životu i dalje sigurno, čvrsto čuvati unutarnju ravnotežu i sklad.

Konačno, kod tragača, u razmatranje dolazi i 'volja za slobodom'. To ima netko tko u sebi nalazi oslonac i temelj za sve što postigne. To je tako teško postići jer je potrebno postići taktičnu ravnotežu između otvaranja osjetila svemu velikom i dobrom i istovremenog odbacivanja bilo kakvog oblika prisile. Tako je lako reći: vanjski utjecaj i sloboda ne idu zajedno. Ali pomiriti ih u duši: to je ono što je važno. Ako mi netko nešto kaže i ja to prihvatim pod prisilom njegovog autoriteta: tada nisam slobodan. Ali ništa manje nisam neslobodan ako se zatvorim od dobra koje tako mogu primiti. Jer tada će u mojoj vlastitoj duši loše stvari koje imam na mene izvršiti prisilu. A kad je riječ o slobodi, nije važno samo da nisam pod prisilom vanjskog autoriteta, nego prije svega ne pod onom vlastitih predrasuda, koncepata, osjeta i osjećaja. Nije ispravno slijepo podvrgavati se onome što je primljeno, nego biti nadahnut time, prihvatiti to sasvim nepristrano, kako bi to 'slobodno' priznali. Strani autoritet ne bi smio djelovati drugačije nego tako da čovjek sam sebi kaže: ja sam se oslobodio upravo time što sam slijedio ono što je u tome dobro tj. učinio to svojim. A autoritet koji se temelji na okultnoj znanosti ne želi djelovati nikako drugačije nego na ovaj način. Ona daje ono što ima za dati, ne da bi stekla moć nad primateljem, već isključivo da bi primatelj darom postao bogatiji i slobodniji.

Važnost spomenutih osobina već je istaknuta u raspravi o 'lotosovim cvjetovima'. Pokazalo se u kakvoj su oni vezi bili s razvojem lotosovog cvijeta s dvanaest latica u predjelu srca i strujama eterskog tijela koje su s njim povezane. Iz onoga što je upravo rečeno jasno je da je glavni zadatak ovih osobina, učiniti fizičkom tijelu tragatelja nepotrebnim one sile koje su mu inače koristile tijekom stanja spavanja i koje se zbog obuke moraju povući iz njega. Imaginativno znanje razvija se pod takvim utjecajima.

Imaginacija

Potpuno je nemoguće ostvariti pravi napredak na putu u više svjetove bez prolaska kroz stupanj imaginativne spoznaje. To, međutim, ne znači da tijekom okultnog školovanja čovjek nužno mora ostati na ovom stupnju imaginacija određeno vrijeme, tako da to mora činiti nešto poput školskog razreda kojeg treba pohađati. U određenim slučajevima to može biti potrebno, ali uopće nije pravilo. To u potpunosti ovisi o tome što je okultni učenik iskusio prije nego što je započeo svoju okultnu obuku. U daljnjem tijeku ovih rasprava, postat će jasno da je duhovna okolina okultnog učenika s tim u vezi važna, i da se sasvim različite metode 'puta spoznaje', čak i temelje na odnosu prema duhovnoj okolini.

Može biti od najveće važnosti kada krenete putem ezoternog učenja znati ovo što slijedi. To ne dolazi u obzir samo kao zanimljiva teorija, već i kao nešto iz čega se mogu izvući najrazličitija praktična gledišta ako se doista želi ustrajati na 'putu višeg znanja'.

Često se od onih koji teže višem znanju čuje kako govore: želio bih se duhovno usavršiti, želio bih razviti 'višeg čovjeka' u sebi, ali nemam želje za pojavama 'astralnog svijeta'. To je razumljivo kada se uzme u obzir kakav se opis ovog 'astralnog svijeta' nalazi u knjigama koje se bave ovim stvarima. Tamo se govori o pojavama i bićima koja ljudima donose svakojake opasnosti. Tamo se govori da pod utjecajem takvih bića čovjek može vrlo lako pretrpjeti štetu u svom moralnom stavu i intelektualnom zdravlju. Čitatelju se daje do znanja da je na ovom području zid koji dijeli 'dobar i loš put' debljine poput 'paukove mreže' i da je sunovrat u nemjerljive ponore, sunovrat u potpunu izopačenost, itekako blizu. – Svakako nije moguće jednostavno proturječiti takvim tvrdnjama. Pa ipak, stajalište zauzeto u mnogim slučajevima prema polasku na tajni put, nikako nije ispravno. Umjesto toga, jedino moguće gledište je koje kaže: zbog opasnosti, nitko ne bi trebao biti spriječen da krene putem višeg znanja, ali se u svakom slučaju mora strogo paziti da se te opasnosti mogu prevladati. U mnogim slučajevima, međutim, to će dovesti do toga da se osobi koja od okultnog učitelja zatraži upute za obuku, prvo savjetuje da pričeka sa stvarnom obukom i prvo prođe kroz određena iskustva običnog života ili nauči stvari koje se mogu naučiti u fizičkom svijetu. Tada će zadatak okultnog učitelja biti, dati osobi koja traži, pravo vodstvo kako bi stekla takva iskustva i naučila takve stvari. U velikoj većini slučajeva otkrit ćemo da okultni učitelj u početku postupa na ovaj način. Ako učenik tada obrati dovoljno pozornosti na ono što mu se događa nakon što je kontaktirao tajnog učitelja, tada će moći primijetiti najrazličitije stvari. Otkrit će da sada, kao 'slučajno', ima iskustva i može promatrati stvari kojima sigurno ne bi bio izložen bez veze s okultnim učiteljem. Ako učenici to često ne primjećuju i postaju nestrpljivi,

to je samo zato jer ne obraćaju potrebnu pozornost na svoja iskustva. Također se ne smije vjerovati da se djelovanje okultnog učitelja na učenika odvija u jasno uočljivim 'magijskim trikovima'. Umjesto toga, ovaj učinak je vrlo intimna stvar, i svatko tko želi istražiti njegovu prirodu i bit, a da već nije dosegao određenu razinu tajne obuke, sigurno će pogriješiti. U svakom slučaju, učenik čini pogrešku ako postane nestrpljiv zbog stavljanja na 'čekanje'. Zbog toga čekanja njegov napredak neće biti ništa manje brz. Naprotiv, njegov napredak bi bio usporen ako bi krenuo s treninzima koje često nestrpljivo čeka.

Ako učenik dopusti da 'vrijeme čekanja' ili drugi savjeti i natuknice okultnog učitelja, djeluju na njega na pravi način, on se zapravo priprema da izdrži određene testove i opasnosti koje mu dolaze na put, kada se suoči s neizbježnim stupnjem imaginacije. – Ova faza je neizbježna iz razloga što svatko tko traži vezu s višim svijetom, a da kroz nju ne prođe, to može učiniti samo nesvjesno i osuđen je na tapkanje u mraku. Čovjek može steći nejasni osjećaj ovog višeg svijeta bez imaginacije, sigurno može steći osjećaj da je sjedinjen sa 'svojim Bogom' ili sa 'svojim višim Ja', i bez imaginacije, ali ne može postići pravo znanje s punom sviješću u svijetloj, blistavoj jasnoći. Zato je sva priča o tome da se ne treba suočavati s 'nižim svjetovima' (astralnim i devahanskim), da se može raditi samo o tome da čovjek 'probudi Boga u sebi', to nije ništa drugo nego iluzija. – Onaj tko je time zadovoljan, u njegovu težnju se ne treba miješati, a okultist se kod takve osobe ne bi miješao. Ali pravi okultizam nema veze s takvom težnjom. On izravno ni od koga ne zahtijeva da postane učenik. Ali u onima koji njegovu obuku traže, on ne želi samo probuditi mračan osjećaj svoje 'sličnosti Bogu', već pokušava otvoriti njegove oči za ono što je stvarno tamo u duhovnim svjetovima.

Naravno, 'božansko Ja' je u svakom čovjeku. Ali je i u svakom biću. 'Božansko Ja' također je sadržano i aktivno u kamenu, biljci, životinji. Ali ne radi se o osjećaju i znanju toga općenito, već o stvarnom povezivanju s objavama 'božanskog Ja'. Baš kao što netko ništa ne zna o fizičkom svijetu tko sebi može govoriti samo: ovaj svijet sadrži prikriveno 'božansko Ja', tako isto i o višim svjetovima ništa ne zna onaj, tko 'božansko carstvo duha' traži samo u nejasnoj, neodređenoj općenitosti. Treba otvoriti oči i vidjeti objavu božanstva u stvarima fizičkog svijeta, u kamenu, u biljci, ne sanjati da su sve to samo 'ukazanja' i da se iza njih 'skriva' pravi Božji oblik. Ne, Bog se otkriva u svojim kreacijama i tko god želi upoznati Boga mora naučiti prepoznati bit tih kreacija. Zato se doista mora naučiti promatrati ono što se događa i živi u višim svjetovima, ako se želi prepoznati 'božansko'. Svijest da u nekome živi 'bogočovjek', može biti samo početak. Ali taj početak, ako se doživi na pravi način, postaje poticaj za stvarno uzdizanje u više svjetove. Ali to možete učiniti samo ako u sebi razvijete duhovna 'osjetila'. Sve ostalo se temelji na gledištu: želim ostati takav kakav jesam i postići samo ono što mi

je moguće postići. Međutim, gledište okultizma je, postati druga osoba tako da mogu vidjeti i iskusiti stvari koje nisu obične.

A za to je neophodno proći kroz imaginativnu spoznaju. Rečeno je da ovu fazu imaginacije ne treba shvatiti kao školski sat na kojem apsolutno treba 'sjediti'. To treba shvatiti na način da postoje ljudi u našem sadašnjem životu koji sa sobom donose takve preduvjete da okultni učitelj može u njima izazvati inspiracijsku i intuitivnu spoznaju, u isto vrijeme ili barem gotovo istovremeno s imaginativnom spoznajom. Ali ne bi se to trebalo shvatiti kao da bi mogao postojati itko tko bi mogao biti pošteđen prolaska kroz imaginaciju.

Temelj opasnosti svojstven imaginativnoj spoznaji već je nagoviješten u mojoj knjizi *'Kako se stječu spoznaje o višim svjetovima?'*. Taj uzrok leži u činjenici da čovjek kada stupi u taj svijet gubi tlo pod nogama, takoreći. Ono što mu je davalo stabilnost u fizičkom svijetu, isprva mu se čini da je potpuno izgubljeno. Nakon što opažate u ovom fizičkom svijetu, pitate se: odakle dolazi ta percepcija? To uglavnom radite nesvjesno. Ali čovjeku je 'nesvjesno' jasno da su uzroci percepcije objekti 'vani u prostoru'. Boje, zvukovi, mirisi, izvire iz tih predmeta. Čovjek ne vidi slobodno lebdeće boje, ne čuje tonove, a da nije svjestan objekata na koje se te boje 'lijepe' kao svojstva, iz kojih objekata potječu tonovi. Ta svijest da ih predmeti i bića sami uzrokuju, daje fizičkim percepcijama, a time i samom čovjeku, stabilnost i siguran oslonac. Ako netko ima percepcije bez vanjskog uzroka, govori se o abnormalnim, patološkim stanjima. Takve bezuzročne percepcije, nazivamo iluzijama, halucinacijama, vizijama.

Pa, prije svega, gledano izvana, cijeli se imaginativni svijet sastoji od takvih halucinacija, vizija i iluzija. U *'Kako se stječu spoznaje viših svjetova?'* pokazano je kako se takve vizije, itd., umjetno proizvode okultnim treningom. Usmjeravanjem svijesti na sjeme ili umiruću biljku, pred dušom se dočaravaju određeni oblici koji u početku nisu ništa više od halucinacija. 'Stvaranje plamena', za kojeg je rečeno da se može pojaviti u duši promatranjem biljke ili nečeg sličnog, a koji se nakon nekog vremena potpuno odvoji od biljke, promatrano izvana, treba smatrati ekvivalentom halucinacije. I tako to ide čak i dalje u okultnom treningu kada se ulazi u svijet imaginacije. Ono što je čovjek navikao emanirati iz stvari 'vani u prostoru' ili im 'pridavati' kao svojstvo, boje, tonove, mirise, itd., sada ispunjava prostor slobodno lebdeći. Percepcije se odvajaju od svih vanjskih stvari i slobodno lebde u prostoru ili lete u njemu. A pritom čovjek vrlo dobro zna da stvari koje ima pred sobom nisu proizvele te percepcije, dapače, zna da ih je 'sam' uzrokovao. Tako da čovjek mora misliti da je 'izgubio tlo pod nogama'. U običnom životu u fizičkom svijetu čovjek mora paziti da nema ideje koje ne dolaze iz stvari koje su, da tako kažemo, bez 'temelja i osnove'. No međutim, da bi se došlo do imaginativne spoznaje, važno je imati boje,

zvukove, mirise, i slično, koji 'slobodno lebde u prostoru' potpuno odvojeni od svega.

Sada se sljedeća faza imaginativne spoznaje mora sastojati u pronalaženju novog 'temelja i osnova' za predodžbe koje su sada bez gospodara. To se mora dogoditi u drugom svijetu, koji će se sada otkriti. Nove stvari i entiteti preuzimaju te predodžbe. U fizičkom svijetu, naprimjer, plava boja se 'lijepi' na različak. U svijetu imaginacije ne smije ostati 'slobodno lebdjeti'. Teče, takoreći, prema entitetu, i dok je prije bila bez gospodara, sada postaje izraz entiteta. Kroz nju se promatraču nešto govori, što on može percipirati samo unutar imaginativnog svijeta. I tako se 'slobodno lebdeće' predodžbe okupljaju oko određenih središta. I čovjek postaje svjestan da nam kroz njih govore bića. I kao što se u fizičkom svijetu boje, mirisi i zvukovi i tako dalje, 'lijepe' za fizičke stvari i bića, ili iz njih potječu, tako sada kroz njih govore 'duhovna bića'. Ta 'duhovna bića' zapravo su uvijek tu; stalno zuje oko ljudi. Ali ne mogu mu se otkriti osim ako im on ne pruži priliku. I izazivajući u sebi sposobnost da dopusti tonovima, bojama, i tako dalje, da se pojave pred njegovom dušom, čak i ako nisu uzrokovani bilo kakvim fizičkim objektom, on im samo daje priliku da se pojave pred njegovom dušom.

'Duhovne činjenice i bića' sasvim se razlikuju od stvari fizičkog svijeta. Nije lako naći izraz u običnom jeziku koji makar približno karakterizira razliku. Možda se tome najviše približimo ako kažemo: u imaginativnom svijetu sve se obraća čovjeku kao da je izravno inteligentno, dok se u fizičkom svijetu inteligencija može otkriti samo neizravno, kroz fizičku tjelesnost. To je ono što čini pokretljivost i slobodu imaginativnog svijeta, što nedostaje poveznica između vanjskih stvari, što duhovno živi neposredno u slobodno lebdećim tonovima, bojama i tako dalje.

Osnova opasnosti koja čovjeku prijete u ovom svijetu leži u činjenici da on opaža iskaze 'duhovnih bića', ali ne i sama ta bića. To je tako sve dok on ostaje samo u imaginativnom svijetu i ne uzdigne se na neku višu razinu. Tek ga inspiracija i intuicija, postupno dovode do samih bića. – Ali ako bi okultni učitelj htio prerano probuditi ove potonje, bez temeljitog uvođenja učenika u oblast imaginativnog, tada bi viši svijet za njega imao samo sjenovitu, sanjalačku egzistenciju. Cijelo veličanstveno bogatstvo slika u kojima se doista mora objaviti ovaj svijet ako se doista želi ući u njega, bilo bi izgubljeno. – U ovoj činjenici leži razlog zašto okultnom učeniku treba 'vodič' ili 'guru', kako se on naziva u okultnoj znanosti.

Za učenika je imaginativni svijet isprva samo puki 'svijet slika' i u mnogim slučajevima on ne zna što izražava. Ali okultni učitelj zna na koje se stvari i bića odnose ove slike u još višem svijetu. Ako mu učenik vjeruje, može znati da će mu se kasnije otkriti veze koje on još ne nazire. U fizičkom svijetu objekti u prostoru sami su bili vodiči. Mogao je provjeriti ispravnost svojih predodžbi. Fizička stvarnost je 'stijena' o koju se moraju razbiti sve

halucinacije i iluzije. Ova stijena nestaje u ponoru kada se uđe u svijet imaginacije. I stoga 'vodič' mora poslužiti kao još jedna takva 'stijena'. Kroz ono što može ponuditi učeniku, on mora osjetiti stvarnost novog svijeta. Iz ovoga se može prosuditi koliko mora biti povjerenje u vodiča u svakom okultnom treningu koji je zaista vrijedan tog imena. Čim netko više ne može imati povjerenje u vodiča, to je kao da je u fizičkom svijetu, sve na čemu je netko izgradio svoje uvjerenje u stvarnost svojih percepcija, odjednom, u višem svijetu, oduzeto od njega.

Sada, osim ove jedne činjenice, postoji još jedna koja bi čovjeka mogla zbuniti ako se upusti u svijet imaginacije bez vodiča. Od svih duhovnih bića, okultni učenik prvenstveno uči upoznati sebe. U fizičkom svijetu čovjek ima osjećaje, želje, žudnje, strasti, predodžbe, i tako dalje. Sve je to uzrokovano stvarima i entitetima vanjskog svijeta, ali čovjek vrlo dobro zna da one tvore njegov unutarnji svijet, i on to razlikuje od objekata vanjskog svijeta po tome što se to događa u njegovoj duši. Ali čim se probudi osjetilo imaginacije, ta lakoća razlikovanja potpuno prestaje. Njegovi vlastiti osjećaji, predodžbe, strasti, i tako dalje, doslovno izlaze iz njega, poprimajući oblik, boju i ton. Sada se suočava s njima kao što se suočava s potpuno stranim objektima i bićima u fizičkom svijetu. A da zbrka može postati potpuna shvatit će se kada se netko prisjeti onoga što je rečeno u poglavlju 'O nekim učincima inicijacije' u '*Kako se stječu spoznaje viših svjetova?*'. Tu nije opisano ništa nego način na koji se imaginativni svijet pojavljuje promatraču. Tamo se sve pojavljuje obrnuto, kao u zrcalnoj slici. Ono što izvire iz čovjeka čini se kao da želi doći k njemu izvana. Želja koju gaji pretvara se u oblik, naprimjer u oblik životinje fantastičnog izgleda, ili vjerojatno nekog čovjekolikog bića. Čini se da ga to napada, pokreće napad na njega ili ga navodi da učini ovo ili ono. Tako se može dogoditi da se čovjek osjeća kao da je okružen, i da leprša u nekom sasvim fantastičnom, često privlačnom i zavodljivom, često i užasnom svijetu. Zapravo, to ne predstavlja ništa osim njegovih vlastitih misli, želja i strasti pretvorenih u slike. – Bila bi velika pogreška vjerovati da je lako razlikovati ovo jastvo pretvoreno u slike od stvarnog duhovnog svijeta. U početku je gotovo nemoguće da učenik može napraviti tu razliku. Jer ista slika može doći od duhovnog bića koje se obraća čovjeku i od bilo čega unutar duše. A ako čovjek požuruje, izlaže se opasnosti da nikada neće ispravno naučiti razdvojiti te dvije stvari jednu od druge. Potreban je najveći oprez. – Da bi zbrka bila veća, vlastite želje i težnje duše, oblače se u slike koje nose sasvim suprotan karakter od onoga što stvarno jesu. Pretpostavimo, naprimjer, da se na taj način taština oblači u sliku. Može se pojaviti kao ljupka osoba koja obećava najljepše stvari ako se izvrši ono što kaže. Čini se da ove izjave pružaju izgleda za nešto sasvim dobro i čemu vrijedi težiti; ako ih slijedite, guraju vas u moralnu ili neku drugu propast. Nasuprot tome, dobra osobina duše može biti umotana u nesimpatično ruho. Samo pravi znalac može napraviti razliku, a samo je osobnost koja se

ne može pokolebati u odnosu na ispravan cilj, sigurna od umijeća zavodjenja slika vlastite duše. – S obzirom na sve ovo, priznat će se koliko je potrebno vodstvo učitelja koji će sigurno upozoriti učenika na to što je iluzija, a što istina u ovoj oblasti. Ali ne treba vjerovati da taj učitelj uvijek mora stajati iza učenika. Okultnom učeniku nikako nije uvijek važno biti zajedno s učiteljem u istom prostoru. Svakako da ima trenutaka kada je takvo zajedništvo poželjno, a ima i trenutaka kada je prijeko potrebno. No, s druge strane, okultni učitelj također pronalazi načine da ostane u kontaktu s učenikom, čak i na daljinu. A tu je i činjenica da neke stvari, koje se dogode između učitelja i učenika kada se okupe, na ovom području, mogu imati učinka mjesecima, možda i godinama. Ali postoji jedna stvar koja sigurno mora prekinuti potrebu veze između učitelja i učenika. To se događa kada potonji izgubi povjerenje u prvog. – A posebno je loše kada se ta veza povjerenja prekine prije nego što učenik nauči razlikovati iluzije vlastite duše od prave stvarnosti.

Netko bi možda mogao reći: ako se veza s učiteljem dogodi na takav način, okultni učenik gubi svu slobodu i nezavisnost. U potpunosti se stavlja u ruke učitelja, da tako kažem. Ali zapravo to uopće nije tako. Međutim, u različitim metodama okultne obuke postoje razlike u ovisnosti o učitelju. Ova ovisnost može biti veća ili manja. Razmjerno je najveća u metodi koju su podučavali okultisti Orijeanta, i koju još uvijek podučavaju kao svoju. U znatno manjoj mjeri ta je ovisnost prisutna već kod takozvane kršćanske tradicije. I zapravo, ispravno govoreći, potpuno je izostavljena na putu spoznaje koji ukazuje na takozvane okultne škole ružokrižara od četrnaestog stoljeća. U ovom slučaju učitelj se nikako ne može zanemariti, jer je to nemoguće. Ali uistinu prestaje ovisnost o njemu. Kako je to moguće vidjet će se iz nastavka ove prezentacije. Točno će se objasniti u čemu se razlikuju ta tri 'puta spoznaje': orijentalni, kršćanski i ružokrižarski. Kod potonjeg ne dolazi u obzir ništa što bi na bilo koji način moglo poremetiti osjećaj slobode suvremenog čovjeka. U ovom nastavku također će biti opisano kako ova ili ona osoba kao okultni učenik može, čak i sada, u modernoj Europi, ne ići ružokrižarskim putem, nego orijentalnim ili starijim kršćanskim putem, iako je ružokrižarski put trenutno najprirodniji. Kao što će se kasnije vidjeti, to nije nekršćanski. Njime može hodati čovjek a da ne ugrozi svoje kršćanstvo, a može hodati i čovjek koji misli da stoji na visinama suvremenog znanstvenog svjetonazora.

Ali postoji još nešto što bi moglo trebati objašnjenje. Netko bi mogao biti u iskušenju da se zapita nije li okultni učenik mogao biti pošteđen prolaska kroz iluzije vlastite duše. Kad bi se to dogodilo, on nikada ne bi došao nezavisnog razlikovanja koje toliko želi. Jer ništa ne može, vrlo osebujnu prirodu imaginativnog svijeta, učiniti živopisnijom od pogleda na vlastitu dušu. Čovjek poznaje unutarjni život svoje duše prije svega s jedne strane. On je u to uronjen. I to je upravo ono što okultni učenik mora naučiti: ne

samo gledati stvari izvana, nego ih promatrati kao da je u svima njima. Ako se s vlastitim svijetom misli suoči kao s nečim tuđim, tada i s druge strane upoznaje nešto što već poznaje s jedne strane. U određenoj mjeri, on mora sam sebi postati prvi primjer takvog znanja. U fizičkom svijetu navikao je na nešto sasvim drugo. Sve druge stvari vidi izvana, ali sebe doživljava iznutra. Sve dok ostaje u fizičkom svijetu, nikada ne može vidjeti dalje od površine stvari. I nikako ne može izaći iz sebe, takoreći 'izići iz vlastite kože' da bi se promatrao izvana. Ovo potonje mu je doslovce prvo naloženo tijekom okultne obuke, a uz pomoć toga, uči gledati iza površine vanjskih činjenica i bića.

Inspiracija

Iz opisa imaginacije postalo je jasno kako kroz nju okultni učenik napušta tlo vanjskih osjetilnih iskustava. Kod inspiracije je to slučaj u mnogo većem stupnju. Kod nje se predodžba još manje temelji na onome što se može opisati kao vanjski podražaj. Čovjek u sebi mora pronaći snagu koja mu omogućava da o nečemu stvara predodžbe. On u mnogo višem stupnju mora iznutra biti aktivan nego što je to slučaj kod vanjske spoznaje. Tu se jednostavno prepušta vanjskim dojmovima, a oni u njemu izazivaju predodžbe. To prepuštanje prestaje s inspiracijom. Oči ne daju boje, uši ne daju zvukove, i tako dalje. Sav predočeni sadržaj mora biti stvoren, da tako kažemo, vlastitom aktivnošću, odnosno čisto duševnim i duhovnim procesima. I objava višeg stvarnog svijeta mora se utisnuti u ono što čovjek stvara svojom unutarnjom djelatnošću. Čini se da se u takvom opisu višeg svijeta spoznaje pojavljuje neobična kontradikcija. Čovjek bi na određeni način, trebao biti tvorac svojih predodžbi; a ipak naravno, te predodžbe ne smiju biti njegova tvorevina; naprotiv, događaji višeg svijeta trebaju se izraziti kroz njih kao što se događaji nižeg svijeta izražavaju u percepcijama očiju, ušiju, i tako dalje. Ali kontradikcija je neizbježna u opisu ove vrste spoznaje. Jer to je upravo ono što okultni učenik mora steći na putu do inspiracije, da postigne nešto kroz svoju unutarnju aktivnost na koju je u običnom životu prisiljen izvana. – Zašto u običnom životu predodžbe ne teku nasumično? Jer čovjek svoje predodžbe mora temeljiti na vanjskim predmetima. Otpada svaka proizvoljnost 'Ja', jer objekti govore: mi smo ovakvi ili onakvi. Ovdje sami objekti govore kako ih treba prikazati, 'Ja' nema o čemu odlučivati. Svatko tko se ne želi pokoriti objektima sebi predočava pogrešne stvari; i uskoro će shvatiti koliko to malo može nositi u svijet. Izrazom 'nesebičan' može se označiti taj nužni čovjekov stav prema stvarima vanjskog svijeta kod spoznaje. Čovjek se mora nesebično odnositi prema stvarima. A vanjski svijet njegov je učitelj u toj nesebičnosti. Ona mu oduzima sve iluzije, sve fantazije, sve nelogične prosudbe, sve nebitno, jednostavno stavljajući ispravnu sliku pred njegova osjetila.

Ako se čovjek želi pripremiti za inspiraciju, mora svoju nutrinu razviti do te mjere da ta nesebičnost bude njegova vlastita, čak i ako ga ništa izvana na to ne prisiljava. Mora naučiti stvarati iznutra, ali na takav način da njegovo 'Ja' u tom stvaranju nije proizvoljno. Poteškoće uključene u postizanje te nesebičnosti postaju sve očiglednije što se više razmišlja koje su duševne sile posebno relevantne za inspiraciju. – Razlikuju se tri osnovne sile duševnog života: mišljenje, osjećanje i volja. U običnoj osjetilnoj percepciji predodžbe su stimulirane vanjskim objektima. I kroz te izvana potaknute predodžbe, osjećaji i volja također dobivaju svoje specifično usmjerenje. Naprimjer, osoba vidi predmet; to mu pruža zadovoljstvo, uslijed čega on to želi.

Zadovoljstvo se nalazi u osjećajima; kroz to se pobuđuje volja, kao što je i sam osjećaj dobio svoj pečat od mišljenja. Ali krajnja osnova mišljenja, osjećaja i volje je vanjski objekt. – Drugi slučaj bi bio ovaj. Osoba doživljava događaj. To je plaši. Bježi s mjesta događaja. I ovdje je osnovni razlog vanjski događaj; percipira se osjetilima, nastaju predodžbe, javlja se osjećaj straha; a volja - koja se ostvaruje bijegom - je rezultat. Kod inspiracije, u ovom obliku, vanjski objekt otpada. Osjetila ne dolaze u obzir za percepciju. Dakle, ne mogu biti tu ni stimulirati predodžbe. S ove strane nema utjecaja na osjećaje i volju. – Ipak, upravo iz ovo dvoje nastaju predodžbe, takoreći izrastaju, kao iz tla. I prave predodžbe će se pojaviti kada je tlo zdravo, a greške i zablude kada je nezdravo.

Kao što je sigurno da inspiracije koje potječu iz zdravih osjećaja i volje mogu biti otkrivenja iz višeg svijeta, tako sigurno i greške, zablude i fantazije o višem svijetu izvire iz zbrkanih osjećaja i volje.

Okultno školovanje stoga sebi postavlja zadatak pokazati ljudima načine koji im omogućuju da svoje osjećaje i svoje impulse volje učine zdravim i plodonosnim za inspiraciju. Kao i u svim stvarima ezoternog školovanja, ovdje se radi o intimnoj regulaciji i oblikovanju života duše. Čovjek prvo mora steći određene osjećaje koje u običnom životu poznaje samo u manjoj mjeri. Ovdje ćemo navesti neke od tih osjećaja. Među najvažnijima je veća osjetljivost na 'istinito' i 'neistinito', 'ispravno' i 'netočno'. Zasiurno običan čovjek ima slične osjećaje. Ali okultni ih učenik mora istrenirati do mnogo većeg stupnja. Pretpostavimo da netko napravi logičku pogrešku: drugi vidi ovu grešku i ispravi stvari. Treba sebi razjasniti koliki je udio prosudbe, intelekta u takvom ispravljanju i koliko je mali osjećaj zadovoljstva u onom što je ispravno, nezadovoljstva u onom što nije u redu. Pazite, nikako ne treba tvrditi da zadovoljstvo, a shodno tome i nezadovoljstvo, uopće nisu prisutni. Ali stupanj do kojeg su prisutni u običnom životu, mora se bezgranično povećati u ezoternom treningu. Okultni učenik mora sustavno skretati pozornost na svoj duševni život: i mora ga dovesti do točke da ono logički netočno za njega postane izvor boli, koja nipošto nije niža od fizičke boli; i obrnuto, 'prava stvar' mora mu pružiti pravu radost i zadovoljstvo. Dakle, tamo gdje netko drugi pokreće samo svoje razumijevanje, svoju prosudbu, okultni učenik mora naučiti živjeti kroz cijelu gradaciju osjećaja, od boli do entuzijazma, od žalosne napetosti do užitka u posjedovanju istine. Da, mora naučiti osjećati nešto slično mržnji prema onome što 'normalni' ljudi doživljavaju samo kao hladno i trijezno 'neispravno'; mora u sebi razviti ljubav prema istini koja ima vrlo osobni karakter; odnosno, onoliko toplu koliku ljubavnik osjeća prema voljenoj. – I u našim kulturnim krugovima zasiurno se mnogo govori o 'ljubavi prema istini'; ali ono što se tu misli uopće se ne može usporediti s onim kroz što okultni učenik mora proći u tihom, unutarnjem radu duše u ovom smjeru. On strpljivo, uvijek iznosa, mora testirati ovo ili ono 'istinito' ili 'lažno'; i posvetiti se tom pitanju, ne

samo da uvježba svoju moć prosuđivanja, koja trezveno razlikuje 'istinito' i 'lažno', već mora steći vrlo osoban odnos prema svemu tome. – Sasvim je točno da na početku takvog treninga čovjek može pasti u ono što bi se moglo nazvati 'pretjeranom osjetljivošću'. Pogrešna prosudba koju čuje oko sebe, nedosljednost i slično, može mu uzrokovati gotovo nepodnošljivu bol. – To se prilikom treninga stoga mora uzeti u obzir. Jer ako se to ne napravi, mogle bi postojati velike opasnosti za ravnotežu duše učenika. Ako se vodi računa o tome da karakter ostane čvrst, tada se u životu duše mogu odvijati oluje, a čovjek će još uvijek imati snage živjeti u skladu s vanjskim svijetom u izrazima lica i gestama. U svakom slučaju pogreška se čini kada se okultni učenik postavi u suprotnost s vanjskim svijetom, tako da mu je nepodnošljiv ili čak želi pobjeći od njega. Viši svijet osjećaja ne smije se razvijati na uštrb redovite aktivnosti i rada u vanjskom svijetu; stoga unutarnje uzdizanje života osjećaja mora biti usklađeno s jačanjem moći otpora vanjskim dojmovima. Praktični okultni trening stoga upućuje ljude da nikada ne poduzimaju gore navedene vježbe za treniranje svog svijeta osjećaja, bez da se istovremeno razvijaju u smjeru da mogu steći razumijevanje onoga što život zahtijeva od ljudi u smislu tolerancije. Istovremeno mora biti u stanju osjetiti najživlju bol u sebi, npr. kada osoba daje krivu prosudbu, i biti potpuno tolerantan prema toj osobi, jer je u duši jednako živo prisutna misao: ova osoba mora ovako prosuđivati, a s njegovom prosudbom se mora računati kao s činjenicom. – Istina je međutim, da će se unutarnji život okultnog znanstvenika sve više pretvarati u dvostruki život. Na njegovom hodočašću kroz život u njegovoj će se duši odvijati sve bogatiji procesi, drugi će svijet postajati sve neovisniji o onome što vanjski svijet daje. Ali ovaj dvostruki život bit će plodan u praksi stvarnog života. Ono što iz toga proizlazi je pronicljivost u prosudbi, točnost u odnosu na odluke. Gdje netko tko je daleko od takvog treninga, mora proći kroz dugi niz misli, tjeran je naprijed-natrag između odluke i bespomoćnosti, okultni znanstvenik će brzo promotriti životnu situaciju, brzo otkriti veze skrivene običnim očima, itd., čak mu je potrebno strpljenja da se navikne na spor način na koji drugi nešto može razumjeti, dok je za njega to razumijevanje munjevito.

Do sada smo govorili samo o kvalitetama koje život osjećaja mora imati kako bi inspiracija mogla doći na pravi način. Drugo pitanje je sljedeće: kako osjećaji postaju plodonosni tako da rađaju stvarne predodžbe koje pripadaju svijetu inspiracije? Ako netko želi znati što okultna znanost ima dati kao odgovor na ovo pitanje, mora se upoznati s činjenicom da život duše uvijek ima određenu riznicu osjećaja koji nadilaze mjeru onoga što je potaknuto osjetilnim percepcijama. Čovjek osjeća, takoreći, više od onoga na što ga stvari prisiljavaju. Ali u običnom životu ovaj se višak primjenjuje u smjeru kojeg okultni trening mora transformirati u jedan drugi. Uzmimo, naprimjer, osjećaj tjeskobe ili straha. Bit će lako vidjeti da su u mnogim slučajevima strah ili tjeskoba gori nego što bi bili kad bi bili sasvim primjereni

odgovarajućem vanjskom događaju. Sada zamislite: okultni učenik energično radi na sebi tako da ni u kojem slučaju nema veći strah ili tjeskobu nego što je stvarno opravdano u odnosu na odgovarajuće vanjske događaje. Sada, određena mjera straha ili tjeskobe koja se stvara uvijek troši duševne snage. Moć duše zapravo se gubi činjenicom da se stvara strah ili tjeskoba. Okultni učenik stvarno štedi ovu snagu duše kada se odrekne straha ili tjeskobe - i drugih takvih stvari. Ostaje mu na raspolaganju za nešto drugo. Ako to često ponavlja, oblikuje se unutarnje blago zaliha sila duše koje se neprestano spremaju, a učenik će uskoro iskusiti da iz takvih ušteda rastu klice predodžbi koje izražavaju otkrivenja višeg života. Takve se stvari ne mogu 'dokazati' u uobičajenom smislu; okultnom učeniku se može samo dati uputa: učini ovo ili ono - i čim to učini vidjeti će da će neizostavno doći plodovi.

Nemarno propitivanje onoga što je upravo opisano lako bi moglo izgledati proturječno, da se s jedne strane zahtijeva obogaćivanje svijeta osjećaja, u tom da se osjećaji zadovoljstva, boli, i tako dalje, trebaju pobuditi onim što inače samo pobuđuje intelektualnu prosudbu - a s druge strane govori se o štednji u osjećajima. Ovo proturječje smjesta nestaje kada se uzme u obzir da treba štedjeti u onim osjećajima koji su potaknuti vanjskim osjetilima. Upravo ono što je sačuvano pojavljuje se kao obogaćivanje kod duhovnih iskustava. I apsolutno je točno da na taj način, osjećaji 'ušteđeni' u osjetilnom svijetu percepcije, ne samo da postaju slobodni u drugoj oblasti, već se u toj oblasti pokazuju kreativnima. – Oni stvaraju materijal za predodžbe u kojima se otkriva duhovni svijet.

Naravno, ne bi se daleko stiglo kada bi se željelo zaustaviti na uštedama koje su gore navedene. Za veće rezultate potrebno je još više. Čovjek mora dušu opskrbiti još većim resursima snage za stvaranje osjećaja nego što je to moguće na taj način. Naprimjer, čovjek se mora iskušati izlažući se određenim vanjskim dojmovima, a zatim sebi uskratiti osjećaje koji se javljaju u takozvanom 'normalnom' stanju. Naprimjer, treba se suočiti s događajem koji 'uobičajeno' uzbuđuje dušu i sebi potpuno zabraniti to uzbuđenje. To možete učiniti ako se stvarno suočite s takvim događajem ili ga samo sebi predočite. Ovo posljednje je čak i bolje za plodonosno okultno školovanje. Budući da je učenik iniciran u imaginaciju, bilo prije svoje pripreme za inspiraciju ili u isto vrijeme s inspiracijom, on zapravo mora biti sposoban imaginativno staviti događaj pred svoju dušu, s istom snagom kao da je stvarno tamo. – Ako se tijekom dužeg unutarnjeg rada učenik opetovano izlaže stvarima i procesima, i odbija imati odgovarajuće 'normalne' osjećaje, tada se u njegovoj duši stvara matično tlo za inspiraciju. – Ovdje treba samo usput napomenuti da onaj tko opisuje ovakav trening za inspiraciju, može u potpunosti razumjeti prigovore sa stajališta naše suvremene kulture. I ne samo da se može prigovoriti ovome ili onome, može se čak i oholo nasmiješiti i reći: 'inspiracija se ne može pedantno podučavati;

to je prirodni dar genija. – Da, svakako, sa stajališta ove kulture vremena, može izgledati vrlo komično kada se puno govori o procesu za koji se neće priznati da je objašnjiv, ali sama ova kultura nije svjesna koliko je malo sposobna misliti kroz vlastite misaone procese do kraja. Tko bi očekivao od sljedbenika ove kulture da vjeruje da neka razvijenija životinja nije sporo evoluirala, nego se pojavila 'iznenada': uskoro bi čuo da oni koji su obrazovani u modernom smislu ne vjeruju u takvo 'čudo'. Tako nešto je 'praznovjerje'. Pa, u području duševnog života takva suvremena obrazovana osoba, sasvim unutar vlastitih pogleda, zahvaćena je grubim praznovjerjem. Ne želi misliti da se savršenija duša morala razviti i da ne može odjednom biti tu kao dar prirode. Izvana, međutim, izgleda kao da su mnogi geniji tu 'niotkuda', na neobjašnjiv način; tako ipak izgleda samo materijalističkom praznovjerju; znanstvenik duha zna da je dar genija rođenog niotkuda u životu, jednostavno rezultat njegove obuke za inspiraciju u prethodnom životu. – U području teorije, materijalističko praznovjerje je loše; ali daleko je gore na praktičnom polju kao što je ovo. Pod pretpostavkom da će geniji u budućnosti morati 'pasti s neba', on se ne zamara takvim 'okultnim besmislicama' niti takvom 'fantastičnom mistikom' koja govori o pripremi za inspiraciju. Na taj način, međutim, praznovjerje materijalista koči pravi napredak čovječanstva. Ne brine o tome da se razvijaju sposobnosti koje spavaju u ljudima. U stvarnosti, oni koji sebe nazivaju progresivcima i slobodnim misliocima, često su oni koji su neprijatelji istinskog napretka. Ali ovo bi - kao što sam rekao - trebala biti samo umetnuta napomena, koja je neophodna s obzirom na odnos okultne znanosti prema sadašnjoj epohi.

Snage duše, koje su kao riznica pohranjene u unutarnjem biću učenika, samoodricanjem od 'normalnih' osjećaja, sigurno bi se pretvorile u inspiraciju, čak i ako ništa drugo ne bi pomoglo. I okultni bi učenik doživio kako se u njegovoj duši pojavljuju predodžbe, koje predstavljaju iskustva u višim svjetovima. Stvar bi počela s najjednostavnijim iskustvima nadosjetilnih procesa, da bi se postupno pojavile složenije i više stvari ako bi učenik nastavio u sebi živjeti u naznačenom smjeru. – U stvarnosti bi, međutim, takva obuka danas bila nepraktična, pa se vjerojatno ne provodi nigdje gdje se ozbiljno radi. Jer kad bi učenik na ovaj način htio razviti sve 'iz sebe' što inspiracija može dati: sigurno bi 'istkao iz sebe' sve što je ovdje ikada rečeno o prirodi čovjeka, o životu nakon smrti, o razvoju ljudske rase i planeta, i tako dalje. Ali takvom bi učeniku bilo potrebno nemjerljivo dugo vremena. To bi bilo kao da je, naprimjer, netko želio ispresti svu geometriju iz sebe, bez obzira što su ljudi prije njega već radili na tom polju. Svakako, 'teoretski' je takvo što sasvim moguće. Učiniti to u praksi bila bi ludost. U okultnoj znanosti, također, ne postupa se na taj način; umjesto toga, dopušta se učitelju da preda ono što je kroz inspiraciju za čovječanstvo postignuto preko prethodnika. Ta tradicija sada daje osnovu za vlastitu inspiraciju. Ono što se danas nudi u relevantnoj literaturi i na predavanjima

itd. iz područja okultne znanosti, svakako može pružiti takvu osnovu za inspiraciju. To su npr. učenja o različitim osnovnim dijelovima ljudskog bića (fizičko tijelo, etersko tijelo, astralno tijelo, itd.), znanje o životu nakon smrti do novog utjelovljenja, zatim npr. sve što je tiskano pod naslovom '*Iz Akaša kronike*'. Čovjek se mora držati toga da je inspiracija potrebna da pronađemo i iskusimo više istine, ali ne i da ih razumijemo. Ne može se pronaći ono što je dano pod naslovom '*Iz Akaša kronike*' bez inspiracije. Ali ako to netko primi kroz komunikaciju, onda to može razumjeti kroz sasvim običnu logičku prosudbu. Nitko ne bi trebao tvrditi da se tamo tvrde stvari koje se ne mogu logički razumjeti bez inspiracije. Čovjek ih ne smatra neshvatljivima zato jer mu nedostaje inspiracija, već samo zato što ne želi dovoljno misliti. – Takve istine, kada se prime, svojom vlastitom snagom u duši bude inspiraciju. Ako želite biti dio takve inspiracije, samo se morate potruditi ne primati to znanje trezveno i racionalno, već dopustiti da vas nalet ideja prenese u sva moguća iskustva osjećaja. A kako to ne bi bilo moguće? Može li osjećaj ostati tup kada pred sobom vidi te silne duhovne procese, kako se Zemlja razvila iz Mjeseca, Sunca i Saturna, ili kad netko vidi beskrajne dubine ljudske prirode kroz znanje o eterskom, astralnom tijelu i tako dalje? Čovjek bi gotovo htio reći: tako je loše kad netko može doživjeti takve strukture misli u trezvenom stanju. Jer ako ih se ne doživi trezveno, nego se kroz njih prožive sve napetosti osjećaja i oslobađanja osjećaja, sva uzdizanja i krize, sve napretke i nazatke, sve katastrofe i širenja: tada bi samo po sebi, u njemu bilo pripremljeno tlo za inspiraciju. Naravno, potreban život osjećaja u odnosu na takve komunikacije iz višeg svijeta, čovjek može razviti samo ako radi vježbe gore naznačene vrste. Onima koji svoje snage osjećaja usmjere na vanjski, osjetilni svijet percepcije, priopćenja iz višeg svijeta izgledat će kao 'suhi koncepti', kao 'siva teorija'. Nikada neće moći razumjeti zašto se drugome srce zagrije kad čuje poruke okultne znanosti, dok on ostaje 'hladna srca'. Čak će reći: 'Sve je to razumijevanje, to je intelektualno; želim nešto za dušu'. Ali ne misli da je sam kriv ako mu srce ostaje hladno.

Mnogi još uvijek podcjenjuju moć onoga što je skriveno u tim priopćenjima iz višeg svijeta. I u vezi s tim precjenjuju sve vrste drugih vježbi i postupaka. Da, što mi koristi, kažu, kad mi drugi govore kako stvari izgledaju u višim svjetovima: htio bih i sam pogledati. Takvi ljudi obično nemaju strpljenja da uvijek iznova urone u takva priopćenja iz viših svjetova. Da imaju, vidjeli bi pokretačku snagu ovih 'pukih priča' i koliko se istinski potiče nečija inspiracija kada se netko upozna s inspiracijom drugih. – Dakako, 'učenju' se moraju dodati i druge vježbe ako učenik želi brzo napredovati u doživljaju viših svjetova; međutim, nitko ne bi trebao podcijeniti golemu važnost 'učenja'. I u svakom slučaju, nikome se ne može pružiti nada da će brzo imati iskustvo putem bilo kakvih vježbi tko se u isto vrijeme ne može natjerati da neprestano ulazi u priopćenja koja, čisto pripovijedajući, o

dogadajima i bićima viših svjetova, daje kvalificirana osoba. – Zbog činjenice da se takve informacije trenutno daju u literaturi i na predavanjima itd., i jer se također daju naznake o vježbama koje vode ka spoznaji viših svjetova (npr. kao prve naznake u *'Kako se stječu spoznaje viših svjetova?'*), sada se može naučiti nešto od onoga što se prije priopćavalo samo u strogo zatvorenim tajnim školama. Kao što je često spominjano, takva objava proizlazi iz uvjeta našeg vremena i mora se dogoditi. No, uvijek se mora naglasiti da se time lakše stječe okultno znanje, ali da se pouzdano vodstvo iskusnog okultnog učitelja još ne može u potpunosti nadomjestiti.

Spoznaja kroz inspiraciju dovodi čovjeka do iskustva procesa u nevidljivim svjetovima, npr. razvoja čovjeka, Zemlje, i njenih planetarnih inkarnacija; ali ako se unutar tih viših svjetova ne razmatraju samo procesi, nego i bića, tada kao vrsta spoznaje, u igru mora stupiti intuicija. Ono što se događa kroz takva bića može se prepoznati u slici kroz imaginaciju; zakoni i odnosi kroz inspiraciju; ako se želi suočiti s tim bićima, potrebna je intuicija. – O tome kako se inspiracija artikulira u svijet imaginacije, kako u potonji prodira kao 'duhovna glazba' i time postaje sredstvo izražavanja bića koje se prepoznaje intuicijom, bit će riječi kasnije. Tada će se također baviti i samom intuicijom. Ovdje samo treba istaknuti da ono što se u okultnoj znanosti naziva 'intuicija' nema nikakve veze s onim za što se riječ intuicija često koristi u popularnom govoru. Time se opisuje više ili manje nesiguran pojam za razliku od jasnog, logično stečenog znanja intelekta ili razuma. U okultnoj znanosti 'intuicija' nije ništa nejasno i neizvjesno, već visoka vrsta znanja, puna najveće jasnoće i najveće nesumnjive sigurnosti.

Inspiracija i intuicija

Kao što se imaginacija može nazvati duhovnim gledanjem, tako se i inspiracija može nazvati duhovnim slušanjem. Naravno, s ovim izrazom 'slušanje' mora biti jasno da to znači percepciju koja je mnogo udaljenija od osjetila sluha u fizičkom svijetu, nego što je 'vidjeti' u imaginativnom (astralnom) svijetu od gledanja s fizičkom očima. O pojavama svijetla i boje u ovom potonjem svijetu može se reći: kao da se svijetleće površine i boje osjetilnih predmeta izdvajaju iz njih i slobodno lebde prostorom, odvojeni od njih. Ali to daje samo približnu predodžbu. Jer prostor imaginativnog svijeta nipošto nije kao prostor fizičkog. Dakle, tko god zamišlja da gleda imaginativne slike u boji kada vidi slobodno lebdeće pahuljice boje s normalnim prostornim opsegom, vara se. Ipak, formiranje takvih predodžbi u bojama put je do imaginativnog života. Onaj tko pokuša zamisliti cvijet, a zatim ostavi po strani sve u svojoj predodžbi što nije slika u boji, tako da slika lebdi pred njegovom dušom kao obojena površina oguljena s cvijeta, može takvim vježbama postići imaginaciju. Sama ta slika nije takva imaginacija, već više-manje pripremljena slika mašte. Imaginacija - to jest pravo astralno iskustvo - postaje takvo tek onda, kada je ne samo boja potpuno drugačija od osjetilnog dojma, nego i kada je potpuno izgubljeno trodimenzionalno širenje prostora. Da je ovo drugo slučaj, može se uočiti samo određenim osjećajem. Taj se osjećaj može opisati samo tako da se čovjek više ne osjeća izvan, već unutar slike u boji, i svjestan je da sudjeluje u njenom stvaranju. Ako tog osjećaja nema, ako netko vjeruje da se suočava sa stvarima poput osjetilne slike u boji, tada nema posla sa stvarnom imaginacijom, već s nečim maštovitim. Međutim, to ne znači da su takve maštovite slike potpuno bezvrijedne. One mogu biti eterske slike - sjene, da tako kažemo - stvarnih astralnih činjenica. I kao takve imaju neku vrijednost za obuku u okultnoj znanosti. One mogu tvoriti most do pravih astralnih (imaginativnih) iskustava. – Njihovo promatranje nosi izvjesnu opasnost samo ako promatrač u tom graničnom području između osjetilnog i nadosjetilnog, do kraja ne upotrijebi svoj zdrav razum. Ne treba očekivati da se ikome može dati općenita naznaka kako može razlikovati iluziju, halucinaciju i maštu od stvarnosti na toj granici. Takvo opće pravilo bi bilo ugodno. Ali ugodno je riječ koju okultni učenik treba izbaciti iz svog rječnika. – Može se samo reći da svatko tko želi steći jasnoću razlikovanja u ovom području mora o tome razmišljati već u običnom životu u fizičkom svijetu. Tko u ovom običnom životu ne bude pazio da misli oštro i jasno, postati će žrtvom svakojakih iluzija u uspinjanju u više svjetove. Samo razmislite koliko zamki ovaj običan život nudi zdravom rasuđivanju. Kako se često događa da ljudi ne vide jasno ono što jest, već ono što žele vidjeti. U koliko slučajeva ljudi vjeruju u nešto, ne zato što su to vidjeli, već zato što im je ugodno vjerovati, ili kakve pogreške nastaju zato jer ne idete do dna stvari, već

formirate preuranjeni sud. Svi ovi uzroci zabluda u običnom životu mogli bi se množiti unedogled. Kakve trikove igra strančarenje, strast, itd., sa zdravom prosudbom. Ako su takve pogreške u prosudbi uznemirujuće i često pogubne u običnom životu, one su najveća zamisliva opasnost za cjelovitost nadosjetilnog iskustva. Okultni učenik ne može primiti opće pravilo kao vodič u više svjetove, već samo uputu da učini sve što je moguće za zdravo rasuđivanje, za svoje slobodno, neovisno rasuđivanje.

Jednom kad promatrač viših svjetova spozna što je zapravo imaginacija, ubrzo dobiva osjećaj da slike astralnog svijeta nisu puke slike, već manifestacije duhovnih bića. Uči prepoznati da imaginativne slike mora povezati s duhovnim ili duševnim bićima, baš kao što su osjetilne boje povezane s osjetilnim stvarima ili bićima. O detaljima će, međutim, još morati puno naučiti. Morat će razlikovati formacije boje koje se čine neprozirne od onih koje su potpuno prozirne i iznutra, kao da su potpuno osvijetljene. Da, opazit će i takve strukture koje u sebi neprestano generiraju svoju obojenu svjetlost, tako da ne samo da su potpuno osvijetljene i prozirne, nego i neprestano svijetle u sebi. I neprozirne formacije će povezati s nižim bićima, osvijetljene sa srednjim; slike koje zrače u njega samoga bit će za njega manifestacije viših duhovnih bića.

Ako netko želi pronaći istinu imaginativnog svijeta, ne smije usko oblikovati pojam duhovnog gledanja. Jer u ovom svijetu ne postoje samo percepcije svjetla i boja, koje se mogu usporediti s vizualnim iskustvima fizičkog svijeta, nego i dojmovi topline i hladnoće, okusa i mirisa, da, i drugih iskustava imaginativnih 'osjetila' za što ne postoji ništa slično u fizičkom svijetu. Dojmovi toplog i hladnog su u imaginativnom (astralnom) svijetu manifestacije volje i namjere duševnih i duhovnih bića. Namjerava li takvo biće nešto dobro ili loše, otkriva se u određenom toplinskom ili učinku hladnoće. Također se mogu 'kušati' i 'namirisati' astralna bića. – Samo ono što u stvarnom smislu sačinjava fizički aspekt tona i zvuka gotovo u potpunosti nedostaje stvarnom imaginativnom svijetu. S tim u vezi, ondje prevladava bešumna tišina. S druge strane, onima koji napreduju u duhovnom promatranju, nudi se nešto sasvim drugo, što se može usporediti s tonom i zvukom, s glazbom i jezikom fizičkog svijeta. I taj viši element se upravo tada pojavljuje, kada svi tonovi i zvukovi vanjskog fizičkog svijeta potpuno utihnu, čak i kad je najmanji odjek duše iz ovoga vanjskog svijeta utihnuo. Tada se za promatrača javlja ono što se može nazvati razumijevanjem značenja imaginativnih iskustava. Ali bi željeli usporediti ono što je ovdje doživljeno s nečim u fizičkom svijetu, za pojašnjenje možete koristiti samo nešto što u tom svijetu ne postoji. Ako bi željeli sebi predočiti da biste mogli percipirati misli i osjećaje neke osobe, a da ne čujete njegove riječi fizičkim uhom, tada bi takva percepcija bila usporediva s izravnim razumijevanjem imaginativnog, što se u duhovnom smislu naziva 'sluh'. Ono što 'govori' su dojmovi boje i svjetla. U svjetlucanju i blijeđenju, u promjeni

boja slika, otkrivaju se harmonije i neskladi koji otkrivaju osjećaje, predodžbe i misli duševnih i duhovnih bića. I kao što se zvuk u fizičkom čovjeku uzdiže do riječi kada se u njega utisne misao, tako se harmonije i neskladi duhovnog svijeta uzdižu do otkrivenja, koja su sama u suštini misli. Da bi to učinio, međutim, u ovom svijetu mora postati 'tamno', ako se želi otkriti u svojoj neposrednosti. Iskustvo koje se ovdje događa je sljedeće: vidimo svijetle tonove, crvenu, žutu i narančastu kako nestaju i opažamo kako viši svijet tamni preko zelene do plave i ljubičaste; čovjek u sebi doživljava povećanje unutarnje energije volje. Čovjek doživljava potpunu slobodu mjesta i vremena; osjećate se u pokretu. Postoje određene linijske forme i oblici. Ali ne doživljavate ih kao da ste ih vidjeli nacrtane ispred sebe u nekom prostoru, nego kao da svojim 'Ja' pratite svaku krivulju linije, svaki oblik u neprestanom kretanju. Da, 'Ja' se osjeća kao crtač i ujedno kao materijal kojim se crta. A svaka linija, svaka promjena mjesta ujedno je i doživljaj ovog 'Ja'. Čovjek uči prepoznati da je njegovo pokretno 'Ja' utkano u kreativne kozmičke sile. Zakoni svijeta sada više nisu nešto što se opaža izvana, već prava čudesna mreža koju čovjek plete. – Okultna znanost stvara sve vrste simboličkih crteža i slika. Ako oni doista odgovaraju činjenicama, i nisu samo imaginarne figure, onda se temelje na iskustvima promatrača u višim svjetovima, koje treba promatrati na gore opisani način.

Tako se svijet inspiracije smješta u imaginativni. Kada imaginacije počnu otkrivati svoja značenja promatraču u 'nijemom jeziku', tada se unutar imaginativnog otvara svijet imaginacije.

Onog svijeta, u koji duhovni promatrač prodire na ovaj način, fizički je objava. Što god je od ovog svijeta dostupno osjetilima, i s njima ograničenom razumijevanju, samo je ono izvanjsko. Da navedem samo jedan primjer: biljka, promatrana fizičkim osjetilima i fizičkim razumijevanjem, nije cijelo biće biljke. Svatko tko poznaje samo ovu fizičku biljku, ima nešto slično onome što bi imalo biće koje bi moglo percipirati nokat čovjeka, a kojemu bi percepcija samog čovjeka bila nedostupna. Međutim, struktura i priroda nokta može se razumjeti samo ako se objasni u smislu cjeline ljudskog bića. Zapravo, biljku je moguće razumjeti samo ako se zna ono što joj pripada, kao što i cijelo ljudsko biće pripada čovjekovom noktu. Ali ono što pripada biljci ne može se naći u fizičkom svijetu. Osnova biljke je nešto što se otkriva samo kroz imaginaciju u astralnom svijetu, a zatim nešto što se otkriva samo kroz inspiraciju u duhovnom svijetu. – Dakle, biljka kao fizičko biće objava je entiteta koju treba dokučiti kroz imaginaciju i inspiraciju.

Kao što se može vidjeti iz prethodnog, promatraču viših svjetova otvara se put koji počinje u fizičkom svijetu. On može krenuti iz ovog fizičkog svijeta i njegovih otkrivenja i uzdići se do viših bića na kojima se ona temelje. Ako krene od životinjskog carstva, može se uzdići do svijeta imaginacije; ako polazi od carstva biljaka, duhovno ga promatranje vodi kroz imaginaciju u

svijet inspiracije. Ako slijedite ovaj put, ubrzo ćete pronaći bića i činjenice unutar svijeta imaginacije i inspiracije, koje se uopće ne otkrivaju u fizičkom svijetu. Ne treba dakle, vjerovati, da se na ovaj način upoznaju samo ona bića viših svjetova koja imaju fizičke manifestacije. Kad jednom uđete u svijet imaginacije, upoznajte se s obiljem bića i događaja o kojima puki fizički promatrač ne bi ni sanjao.

Međutim, postoji još jedan put. Onaj koji ne polazi od fizičkog svijeta. To čovjeka čini izravno vidovitim u višim područjima egzistencije. Za mnoge ljude ovaj put bi mogao biti privlačniji od onog prethodno naznačenog. Ali za naše životne uvjete treba izabrati uspon iz fizičkog svijeta. On promatraču nameće odricanje koje je nužno ako prvo želi razgledati fizički svijet i tamo prikupiti neka znanja a osobito iskustva. Ali u svakom slučaju on je primjeren našim sadašnjim kulturnim uvjetima. Drugi način pretpostavlja prethodno stjecanje osobina duše koje je iznimno teško postići u sadašnjim uvjetima života. Čak i ako se takve osobine duše uvijek iznova naglašavaju u relevantnim spisima sa svom oštrinom i jasnoćom: većina ljudi nema ni približno adekvatnu predodžbu o stupnju do kojeg se takve osobine (npr. nesebičnost, predana ljubav, itd.) moraju steći, ako se ne želi krenuti od čvrstog tla fizičkih svjetova da bi došlo do viših svjetova. A ako se netko tada probudi u višim svjetovima bez potrebnog stupnja odgovarajućih osobina duše, rezultat bi mogao biti neizreciv jad. Sada ne smijemo misliti da možemo i bez tih izraženih duševnih osobina, kada polazimo od fizičkog svijeta i njegovih iskustava. Vjerovati u takvo što također bi bila kobna pogreška. Ali takav početak omogućuje stjecanje tih duševnih kvaliteta u onoj mjeri, i iznad svega u obliku u kojem je to moguće u našim sadašnjim životnim uvjetima.

I još nešto treba uzeti u obzir. Ako netko krene od fizičkog svijeta na naznačeni način, ostaje u živoj vezi s ovim fizičkim svijetom, unatoč svom usponu u više svjetove. Zadržava se puno razumijevanje za sve što se u njemu događa i puna energija za rad u njemu. Da, ovo razumijevanje i ova energija rastu na najblagotvorniji način kroz spoznaju viših svjetova. U svakom području života, koliko god prozaično i praktično izgledalo, oni koji poznaju više svjetove radit će korisnije i bolje od onih koji ne znaju, sve dok zadržavaju živu vezu s fizičkim svijetom.

Ali onaj koji je probuđen u višim oblastima egzistencije, a da nije krenuo od fizičkog svijeta, previše se lako otuđuje od života; postaje pustinjač koji se suočava sa svojim suvremenicima bez razumijevanja i suosjećanja. Doista, često je slučaj s onima koji nisu savršeno uvježbani na ovan način - iako ne i s onima potpuno razvijenim - da s prezirom gledaju na iskustva fizičkog svijeta, da se osjećaju previše plemenito za njega, i tako dalje. Umjesto da se njihova simpatija prema svijetu poveća, postaju okorjeli, samoživi u

duhovnom smislu. A oni koji teže usponu u više svjetove, trebali bi dobro na to obratiti pažnju.

Od inspiracije duhovni promatrač može se uzdići do intuicije. U terminologiji znanosti duha, ova riječ u mnogočemu znači upravo suprotno od onoga za što se često koristi u običnom životu. U potonjem se govori o intuiciji kada se ima na umu ideja za koju se nejasno osjeća da je istinita, ali kojoj još uvijek nedostaje jasan, konceptualan izraz. U njoj se vidi više preliminarni stupanj znanja, nego samo znanje. Takva odgovarajuća 'ideja' može - prema ovom konceptu - rasvijetliti veliku istinu kao bljesak; kao znanje se može računati samo kada je utemeljena na konceptualnom sudu. Ponekad se intuicijom označava i nešto što se 'osjeća' kao istina, nešto u što je netko prilično uvjeren, ali se ne žali opterećivati razumijevanjem. Ljudi koji dolaze u dodir s okultnim znanstvenim spoznajama često kažu: to mi je uvijek bilo jasno 'intuitivno'. Sve se to mora zanemariti ako se ovdje želi razmatrati izraz 'intuicija' u njegovom pravom značenju. U ovoj primjeni, intuicija nije znanje koje jasnoćom zaostaje za intelektualnim znanjem, već ono koje ga daleko nadmašuje.

U inspiraciji iskustva viših svjetova izražavaju svoje značenje. Promatrač živi u svojstvima i djelima bića tih viših svjetova. Ako, kao što je gore opisano, on svojim 'Ja' slijedi liniju ili oblik, zna da nije unutar samog bića, već unutar njegovih svojstava i funkcija. Već u imaginativnoj spoznaji doživljava da se osjeća, naprimjer, ne izvan nego unutar slika u boji; ali isto tako dobro zna da te slike u boji nisu neovisna bića, već svojstva takvih bića. U inspiraciji on postaje svjestan da postaje jedno s djelima takvih bića, s manifestacijama njihove volje; u intuiciji, po prvi put, on stapa svoje vlastito 'Ja' s onim od tih samostalnih bića. U pravom smislu to se može dogoditi samo ako to stapanje nije slučaj s poništavanjem, već s potpunim održanjem vlastitog bića. Svako 'gubljenje sebe' u nepoznatom biću je zlo. Dakle, samo 'Ja' koje je u visokom stupnju utemeljeno u sebi može bez štete uroniti u drugo biće. – Čovjek je nešto shvatio intuitivno tek kada je došao do toga 'nečega' s osjećajem da se u njemu izražava biće koje je iste prirode i unutarnjeg sadržaja kao i vlastito 'Ja'. Svatko tko promatra kamen osjetilima i pokušava shvatiti njegove osobitosti intelektom - i uobičajenim znanstvenim alatima - upoznaje samo vanjštinu kamena. Kao duhovni promatrač, napreduje do imaginativne i inspirativne spoznaje. Živeći unutar inspiracije, može doći do daljnjeg osjećaja. Usporedbom se to može opisati na sljedeći način. Zamislite da vidite osobu na ulici. Isprva ostavlja letimičan dojam na promatrača. Kasnije se bolje upoznate s njim; i dođe trenutak da se toliko sprijateljite s njim da se duša otvori duši. Iskustvo kroz koje čovjek prolazi kada ljuske duše padnu i 'Ja' stoji licem u lice s 'Ja', može se usporediti s onim kada se duhovnom promatraču kamen pojavljuje samo kao vanjska objava i on napreduje prema nečemu čemu kamen pripada, kao

što nokat pripada ljudskom tijelu, i koje se izražava kao 'Ja' poput vlastitog 'Ja'.

Samo u intuiciji čovjek dolazi do takve spoznaje koja ga vodi u 'nutrinu' bića. U raspravi o inspiraciji nešto je rečeno o transformaciji kroz koju mora proći unutarnje stanje duše duhovnog promatrača ako želi postići ovaj oblik spoznaje. Tamo je rečeno da, naprimjer, netočna prosudba ne smije imati učinka samo na intelekt, već i na osjetilnu prirodu, da mora uzrokovati patnju i bol. A promatrač mora sustavno razvijati takvo unutarnje iskustvo. No, sve dok ta bol proizlazi iz simpatija i antipatija 'Ja', iz njegove pristranosti, ne može se govoriti o pripremi za inspiraciju kao adekvatnoj. Biti dirnut na taj način još je daleko, jako daleko, od unutarnjeg interesa koji 'Ja' mora imati za istinu - kao puku istinu - ako želi postići spomenute ciljeve. Ne može se previše oštro naglasiti da zapravo svi oblici interesa koji se u običnom životu izražavaju kao užitak i patnja, u odnosu na istinu i zabludu, moraju potpuno biti ušutkani, i zatim se mora pojaviti druga vrsta interesa koja je posve bez sebičnosti, ako se nešto želi učiniti u svrhu spoznaje kroz inspiraciju. Ali ova osobina unutarnjeg života duše samo je jedno od sredstava pripreme za inspiraciju. Postoji neograničen broj drugih koje je potrebno dodati. I što se duhovni promatrač više usavršava u odnosu na ono što mu je već poslužilo kao inspiracija, to se više može približiti intuiciji. U daljnjim spisima, bit će raspravljeno o propisanim uputama koje okultna znanost daje za intuiciju.

Iz pogovora Marije Steiner (1931.)

Rudolf Steiner nastavio je misao, koja ovdje nije dovedena do kraja, u drugim djelima. Kao svojevrsan nastavak ovdje iznesenog on daje spise '*Put samospoznaje*' i '*Prag duhovnog svijeta*'. – '*Kozmologija, religija i filozofija*' daljnji je porast snage blistavog opisa meditativnih procesa spoznaje, kao što je i knjižica '*Vom Seelenleben*'. Rudolf Steiner postigao je vrhunac u formuliranju nadosjetilnih spoznaja u posljednjoj godini svog života, kada nam je u nasljeđe ostavio svoje '*Smjernice za Antropozofsko društvo*' i svoja '*Pisma članovima*', koja su sada objavljena pod naslovom '*Das Michael-Mysterium*'. Ona su zaključak i vrhunac ovdje započetog rada na ezoternom obrazovanju svijesti čovječanstva. Svatko kome je još uvijek preteško raditi samo kroz ovo, trebao bi pročitati i doživjeti duboka objašnjenja Karla Ungera u njegovom djelu '*Iz jezika duše svijesti*'. Od toga će imati neprocjenjivu korist. Ova pisma, koja je Unger pisao za krug članova, potom za časopis '*Anthroposophie*', a koja su izašla u knjizi nakon njegove smrti, najživlja su razrada golemog materijala, pretvarajući procese spoznaje u procese života. Ovdje se u duši dogodilo nešto što je Rudolf Steiner želio probuditi u svojim učenicima: mišljenje je ponovno postalo život. Jezik duše svijesti nalazi put do izgubljene riječi koju je Rudolf Steiner oteo smrti i vratio čovječanstvu.